

**UNIVERZA V LJUBLJANI**  
**FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Andreja Čulk

**Ko telo postane orožje – čečenske črne vdove**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI**  
**FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Andreja Čulk  
Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

**Ko telo postane orožje – čečenske črne vdove**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

*Zapleteno orožje naredi močne še močnejše,  
medtem ko preprosto orožje – vse dokler  
zanj ni odgovora – daje kremplje šibkim.*

George Orwell (Davis 2009, 14)

### *Zahvala*

*Mentorju doc. dr. Iztoku Prezlju se zahvaljujem za strokovno svetovanje pri izdelavi  
diplomskega dela.*

*Posebna zahvala gre vama, mami in ati, da sta me podprla pri izbiri študija in mi nudila  
finančno pomoč. Za vso podporo, zaupanje, vse pohvale, graje, želje, smeh in solze, hvala.*

*Hvala tudi tebi Milan, ki me sprejemaš takšno kot sem. Vseskozi si mi nesebično stal ob  
strani, me spodbujal ter verjel vame.*

*Hvala tudi vsem ostalim, ki ste mi vsa ta leta kakorkoli pomagali in s svojo pozitivnostjo  
bogatili moje življenje.*

## KO TELO POSTANE OROŽJE – ČEČENSKE ČRNE VDOVE

Po dolgi in nasilni prvi čečensko-ruski vojni so čečenski uporniki začeli opozarjati rusko vlado in svetovno javnost na svoje zahteve po neodvisnosti s terorističnimi napadi. Ruski poseg v Čečeniji je dodatno zaostрил razmere in zanetil še večji upor. Samomorilski bombni napadalci so postali orožje izbire teroristov, samomorilski terorizem pa so začeli sprejemati kot zadnje sredstvo za doseganje svojih ciljev. Teroristom so se pridružile tudi ženske kot samomorilske napadalke. V jedru samomorilskega terorizma v Čečeniji, kjer je bila oblikovana cela generacija žensk brez upanja v prihodnost, sta se zasedrala obup in močan občutek krivice. Vendar imajo samomorilski napadi pogosto tudi religiozno ozadje; ne smemo namreč prezreti želje po mučeništvu. Črne vdove, kot je zmotno poimenovanje za čečenske samomorilske napadalke, so pojav, ki vključuje množico ohlapno povezanih vezi islamskih čečenskih separatističnih skupin. To diplomsko delo se osredotoča na pojav črnih vdov in na okolje, v katerem se pojavljajo; razišče spremenljivke, ki vplivajo na njihovo izbiro in motivacijo za vključevanje v samomorilske napade, predstavi teroristične organizacije, v katerih sodelujejo ter njihov prispevek.

**Ključne besede:** terorizem, samomorilski bombni napad, črne vdove, motivacija

## WHEN BODY BECOMES A WEAPON – CHECHEN BLACK WIDOWS

After a long and brutal First Chechen-Russian war the Chechen rebels started to carry out terrorist attacks to warn the Russian Government and the international community on their request for independence. Russia's actions in the region have tightened conditions and radicalized a large part of the resistance. Suicide bombers have become terrorists' weapon of choice and the suicide terrorism is seen as a last resort to achieve their goals. Women as suicide bombers also joined the terrorist groups. Despair and an overwhelming sense of injustice anchored at the core of suicide terrorism in Chechnya, where an entire generation of women without hope for the future has been created. However, the implementation of the suicide attacks often has religious background too, thus the desire for martyrdom should not be overlooked. The Black Widows, an incorrect designation for Chechen female homicide bombers, are a phenomenon involving multiple and loosely connected bands of Islamic Chechen separatist groups. This diploma thesis focuses on the phenomenon of Black Widows, explores the environment in which the terror is nurtured, examines the variables impacting their choice and motivation for getting engaged in suicide missions and terrorist organizations – their participation and contribution.

**Keywords:** terrorism, suicide bomb attack, Black Widows, motivation

# KAZALO

<b>SEZNAM KRATIC</b> .....	<b>8</b>
<b>1 UVOD</b> .....	<b>9</b>
1.1 METODOLOŠKI OKVIR.....	10
1.1.1 <i>Predmet in cilj preučevanja</i> .....	10
1.1.2 <i>Hipoteze</i> .....	11
1.1.3 <i>Raziskovalne metode</i> .....	11
<b>2 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV</b> .....	<b>12</b>
2.1 TERORIZEM .....	12
2.2 SAMOMOR .....	13
2.3 SAMOMORILSKI TERORIZEM .....	14
<b>3 OZADJE KONFLIKTA MED RUSIJO IN ČEČENIJO</b> .....	<b>15</b>
3.1 OD 18. STOLETJA DO RAZPADA SZ .....	16
3.2 PRVA ČEČENSKO-RUSKA VOJNA .....	16
3.3 DRUGA ČEČENSKO-RUSKA VOJNA .....	17
<b>4 KRONOLOGIJA NAPADOV ČRNIH VDOV</b> .....	<b>18</b>
<b>5 NAZIV ČRNE VDOVE</b> .....	<b>20</b>
<b>6 PROFIL ČRNIH VDOV</b> .....	<b>21</b>
6.1 DEMOGRAFSKI PODATKI .....	21
6.2 MUSLIMANSKA ŽENSKA OBLAČILA IN POKRIVALA .....	22
6.2.1 <i>Plašči</i> .....	22
6.2.3 <i>Obleke</i> .....	23
6.2.4 <i>Naglavna pokrivala</i> .....	23
<b>7 TARČE – KOMU ČRNE VDOVE PREDSTAVLJAJO GROŽNJO?</b> .....	<b>24</b>
<b>8 METODE, KI JIH ČRNE VDOVE UPORABLJAJO PRI NAPADIH</b> .....	<b>25</b>
8.1 VBIED .....	25
8.2 SAMOMORILSKI PASOVI .....	27
<b>9 MOTIVI ZA SAMOMORILSKI NAPAD ČRNIH VDOV</b> .....	<b>28</b>
9.1 TRAVMA.....	28

9.2 MAŠČEVANJE .....	29
9.3 RELIGIOZNA IDEOLOGIJA .....	29
9.4 ORGANIZACIJA .....	30
9.5 UGODNOSTI ZA DRUŽINO .....	31
9.6 ODPSTOPANJA OD DRUŽBENIH NORM .....	31
<b>10 ČRNE VDOVE IN TERORISTIČNE ORGANIZACIJE.....</b>	<b>31</b>
10.1 REKRUTACIJA .....	33
10.2 URJENJE IN PRIPRAVA NA MISIJO.....	34
10.3 ALI SO ČEČENSKE ŽENSKE V SAMOMORILSKE NAPADE PRISILJENE?.....	35
10.3.1 <i>Legenda o Črni Fatimi</i> .....	35
10.3.2 <i>Zombifikacija</i> .....	36
<b>11 ALI JE DELOVANJE ČRNIH VDOV V NESOGLASJU Z VERSKIM PREPRIČANJEM? .....</b>	<b>37</b>
<b>12 DRUŽBENA PODPORA ČRNIM VDOVAM .....</b>	<b>40</b>
<b>13 ZGODBA ČRNE VDOVE: ZAREMA MUŽAHOJEVA.....</b>	<b>41</b>
<b>14 SKLEP.....</b>	<b>44</b>
<b>LITERATURA .....</b>	<b>47</b>

## KAZALO SLIK

<b>Slika 3.1:</b> Zemljevid Čečenije .....	16
<b>Slika 6.1:</b> Muslimanska ženska oblačila in pokrivala.....	23
<b>Slika 8.1:</b> VBIED: eksplozivna naprava na zadnjem sedežu vozila.....	26
<b>Slika 8.2:</b> Eksplozija VBIED v urbanem naselju .....	26
<b>Slika 8.3:</b> Črna vdova (levo), ki je sodelovala pri napadu na gledališče Dubrovka. Dobro je viden samomorilski pas, ki je navadno skrit pod oblačili .....	27
<b>Slika 13.1:</b> 30. januar 2004. Zarema Mužahojeva v objektu za pridržanje Lefortovo, v prostoru za zaslišanje .....	41

## KAZALO TABEL

<b>Tabela 4.1:</b> Kronologija samomorilskih terorističnih napadov, pripisanih črnim vdovam od junija 2000 do julija 2005.....	18
<b>Tabela 4.2:</b> Kronologija samomorilskih terorističnih napadov, pripisanih črnim vdovam od novembra 2008 do danes .....	19
<b>Tabela 6.1:</b> Demografski podatki črnih vdov od leta 2000 do 2005 (n=25) .....	21
<b>Tabela 7.1:</b> Samomorilski teroristični napadi po letu, vrsti tarče in lokaciji .....	24

## SEZNAM KRATIC

**ASSR** – Avtonomna sovjetska socialistična republika

**FSB** – Федеральная служба безопасности Российской Федерации – Zvezna varnostna služba

**IEN** – Improvizirana elsplozivna naprava

**IIPB** – Islamic International Peacekeeping Brigade – Islamska mednarodna mirovna brigada

**IMADE** – International Military and Defense Encyclopedia

**KGB** – Комитет государственной безопасности – Komite državne varnosti

**MNZ** – Ministrstvo za notranje zadeve

**ROVD** – Районный отдел внутренних дел – Regionalni oddelek Ministrstva za notranje zadeve

**RF** – Ruska federacija

**START** – National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism

**SZ** – Sovjetska zveza

**SSR** – Sovjetska socialistična republika

**TNT** – Trinitrotoluen

**USD** – United States dollar – ameriški dolar

**USDOD** – United States Department of Defense – Ministrstvo za obrambo Združenih držav Amerike

**VBIED** – Vehicle Borne Improvised Explosive Device – improvizirana razstrelilna naprava na vozilu

**VCIOM** – Всероссийский центр изучения общественного мнения – Vseruski center za raziskovanje javnega mnenja

**ZN** – Združeni narodi



# 1 UVOD

Samomorilski teroristični napadi že od osemdesetih let prejšnjega stoletja zaznamujejo način asimetričnega bojevanja različnih terorističnih in uporniških skupin. Ta sodobna oblika samomorilskega delovanja posameznikov ali skupin v boju izvira iz Libanona, začetnik pa je teroristična skupina Hezbolah. Samomorilski bombni napadi so od tedaj praksa različnih držav in številnih terorističnih skupin, kot so tamilski tigri, Kurdska delavska stranka, Al Kaida, Hamas, čečenske uporniške skupine idr.

Teroristična organizacija, ki izvede uspešen samomorilski napad, ima koristi z več zornih kotov. Teroristi izpolnijo svoj cilj s pokolom ljudi, hkrati pa vzbudijo pozornost medijev, s poudarkom nacionalističnih, verskih ali drugih razlogov. Teroristične organizacije, ki uporabljajo strategijo samomorilskih bombnih napadov, so podale nove usmeritve terorizma, s poudarkom na storilcih in ne le na žrtvah (Crenshaw v Beyler 2003). Eden od najbolj presenetljivih novosti je bil način, po katerem je samomorilski terorizem omogočil prost vstop ženskam, ki so čedalje bolj vključene v nekaj, kar je bilo nekoč zgolj domena moških.

Če primerjamo prvo čečensko-rusko vojno z drugo, se je v drugi začel val samomorilskih bombnih napadov čečenskih upornikov. Vojna, v kateri so nekoč prevladovali moški, zdaj pa so vlogo prevzele ženske – pripravljene ubiti sebe in druge – je v Rusiji povzročila šok in strah. Samomorilske bombne napadalke so postale orožje čečenskih upornikov od 7. junija 2000, ko sta prvi čečenski samomorilski napadalki, Hava Barajeva in Luiza Mogomadova, zapeljali tovornjak, napolnjen z razstrelivom, v začasno bazo elitne ruske vojaške enote v Čečeniji in pri tem ubili dva človeka in ranili pet ljudi (Speckhard in Akhmedova 2005a, 63). Svetovno medijsko pozornost so pritegnile z napadom na moskovsko gledališče Dubrovka leta 2002. Devetnajst od enainštiridesetih napadalcev je bilo zamaskiranih žensk, oblečenih v črno od glave do pet in opasnih s t. i. mučeniškimi pasovi, napolnjenimi z eksplozivom. Takrat so postale znane kot »črne vdove«. Vključno s sto devetindvajsetimi talci, ki so umrli v tem napadu in več kot tristo mrtvimi talci v dramii v Beslanu leta 2004, so bile čečenske samomorilske napadalke do julija 2005 vključene v dvaindvajset od sedemindvajsetih samomorilskih napadov; ti so terjali življenja sedemsto šestindvajsetih ljudi (Abdullaev 2008).

Vključevanje žensk v samomorilske bombne napade odpira vrsto vprašanj: od motivacijskih vidikov in rekrutiranja, vloge v teroristični organizaciji, učinka napadov, ali je

cilj teroristične organizacije identičen s ciljem samomorilske napadalke, ali so se pripravljene v gotovo smrt podati zavestno in prostovoljno ali so v to prisiljene ipd. Čečenske črne vdove so postale stalnica medijskih novic; kljub medijski senzaciji pa si fenomen žensk kot samomorilskih napadalk v akademski literaturi ni zaslužil veliko pozornosti. Doslej je bila na to temo objavljena le peščica znanstvenih člankov, kar kaže na to, da je preučevanje te tematike zelo zahtevno zaradi manjkajočih poročil z opisi primerov, manjkajoče dokumentacije o tem, kako so te ženske obravnavali v terorističnih skupinah ipd. Kljub temu je bilo do leta 2005 (Speckhard in Akhmedova 2005a, 63) pridobljenih šestindvajset vzorcev, ki zajemajo: prvič, intervjuje preživelih talcev, ki so imeli bližnji stik z napadalkami; drugič, intervjuje z družinskimi člani in bližnjimi znanci napadalk; in tretjič, analize časopisnih člankov in pogovorov z ruskimi uradniki za varnost, ki so sodelovali pri preiskavi primerov, v katerih so sodelovale črne vdove.

S preučevanjem motivacij črnih vdov, ki so postale aktivistke, in vloge organizacij, prek katerih so sodelovale, smo korak bliže v razvoju ciljnih in dolgoročnih protiterorističnih ukrepov. Bolj naklonjeno sprejemanje ženskega samomorilskega bombardiranja ima lahko posledice ne le v razvoju terorizma, temveč tudi pri ocenjevanju nevarnosti in kasnejših protiukrepov. Predmet preučevanja sem si izbrala zaradi aktualnosti tematike terorizma in njegovih pojavnih oblik, saj so se črne vdove pojavile razmeroma pozno, zaradi načina delovanja pa so postale medijsko zelo odmevne. Podatki, ki so nam dostopni iz odprtih virov varnostnih služb, časopisov, časopisnih agencij, intervjujev ter posebnih preiskav ruskih in tujih novinarjev, nam zagotavljajo odgovore, temelječe na življenjskih zgodbah črnih vdov, vpetih v kronologijo večjih terorističnih napadov v RF in njihovih posledicah.

Vključitev samomorilskih napadalk kot orožja izbire je razmeroma nov fenomen, ki kaže na strukturne in družbene spremembe, ki so omogočile ta pojav. Vprašanje je, do kakšnih sprememb je prišlo v čečensko-ruski vojni, ki se je začela leta 1999, da so se v čečenski družbi pojavile samomorilske bombne napadalke.

## **1.1 Metodološki okvir**

### ***1.1.1 Predmet in cilj preučevanja***

Predmet preučevanja v diplomskem delu so čečenske samomorilske napadalke kot nov fenomen v samomorilskem terorizmu, ki se pogosteje pojavlja v zadnjem desetletju. Postale

so predmet razprav med znanstvenimi raziskovalci, akademiki, mediji in navadnimi ljudmi. Širnemu svetu so znane kot smrtonosne črne vdove, ki se zavzemajo za doseganje specifičnih političnih in drugih ciljev. Namen diplomske naloge je predstaviti:

- nastanek delovanja črnih vdov in njihove splošne značilnosti,
- pomen njihovega delovanja in učinek, ki ga sprožijo,
- motive, ki jih ženejo v samomorilske bombne napade,
- sistem rekrutacije in urjenja, predvsem pa

v celoti predstaviti čečenske črne vdove, njihovo delovanje in javno mnenje, rusko in čečensko, pri čemer je potrebna tudi odprta predstavitev zgodovinskih in drugih dejstev.

### ***1.1.2 Hipoteze***

H1: Splošno poimenovanje črne vdove ni ustrezno, ker udeleženke niso le vdove, ki se maščujejo za smrt svojih mož.

H2: Črne vdove se za samomorilske napade ne odločajo le prostovoljno, ampak so vanje tudi prisiljene.

H3: Črne vdove ne delujejo na globalni ravni, ampak so osredotočene le na ogrožanje nacionalne varnosti Ruske federacije.

H4: Črne vdove nimajo lastne značilne organizacijske oblike, ampak so predvsem del drugih terorističnih organizacij, ki jih uporabljajo za doseganje svojih ciljev.

### ***1.1.3 Raziskovalne metode***

Pri procesu verificiranja hipotez sem uporabila različne raziskovalne metode:

- metodo konceptualne in opisne analize – za definiranje in opredelitev teoretskih izhodišč in pomenov raziskovalnih pojmov,
- zgodovinsko metodo – pri predstavitvi čečensko-ruskega konflikta, pri kronologiji napadov črnih vdov in pri ugotavljanju, ali je njihovo delovanje skladno z njihovim verskim prepričanjem,

- kvantitativno metodo – uporabila sem metaanalizo pri predstavitvi javnega mnenja Rusije in Čečenije glede črnih vdov ter analizo raziskave mnenja družbene podpore črnih vdov, njihovih družinskih članov in drugih ožjih prijateljev,
- študijo primera – pri predstavitvi zgodbe Zareme Mužahojeve, predvsem pa
- analizo in interpretacijo sekundarnih virov – pri podrobni predstavitvi črnih vdov, njihovih motivov za samomorilske napade, njihovo profiliranje idr.

## 2 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

### 2.1 Terorizem

Definicija terorizma ostaja zaradi svoje kompleksnosti težko določljiv termin in je še vedno predmet številnih interpretacij. Definicije so precej odvisne od tega, kdo jih podaja in za kakšen namen. Nekatere se osredotočajo na teroristične taktike, druge na akterje, spet druge pa upoštevajo kontekst. Države definirajo terorizem na podlagi lastnih prepričanj in v smislu podpore lastnih nacionalnih interesov. Različne institucije razvijajo svoje definicije, ki nastajajo iz njihovega zornega kota in se nanašajo na njihove politike. Opredelitve avtorjev so različne.

Že leta 1988 je Alex Schmid na analizi sto devetih opredelitev terorizma pripravil povzetek dvaindvajsetih glavnih elementov, ki so se najpogosteje pojavljali v teh opredelitvah. Na podlagi te analize vidi Schmid terorizem kot »strah vzbujajočo metodo ponavljajočega se nasilnega delovanja (pol)prikritih posamičnih skupinskih ali državnih akterjev iz specifičnih, kriminalnih ali političnih razlogov, pri čemer neposredne tarče nasilja niso glavne tarče, ampak ponavadi naključne ali simbolične tarče iz ciljne skupine (populacije) in služijo kot generatorji sporočanja.« (Schmid v Maskaliunaite 2002, 47)

Definicija ameriškega obrambnega ministrstva se glasi: »Terorizem je premišljeno, politično motivirano nasilje, naperjeno proti civilnim ciljem s strani določenih skupin ali držav, da bi se s tem vplivalo na prebivalstvo.« (USDOD v Dupuy 1993, 2724)

Nekdanji generalni sekretar ZN Kofi Anan je leta 2005 pozval svetovne politike, da sprejmejo definicijo terorizma, ki jo je predlagala delovna skupina za grožnje, izzive in spremembe: »Terorizem je vsako dejanje, čigar namera je povzročiti smrt ali hude telesne poškodbe civilistom ali osebam, ki niso oborožene, z namenom ustrahovanja prebivalstva ali

prisile neke vlade ali mednarodne organizacije, da izvede ali da ne izvede določen ukrep.« (SG/2095 2005)

Prezelj (2006, 178) opredeli terorizem kot »načrtovanje, organiziranje, izvajanje in podpiranje nasilnih dejavnosti, večinoma proti nedolžnim civilnim ciljem za doseganje političnih ciljev (predvsem v smeri vplivanja na vlade, da sprejmejo ali ne sprejmejo nekaterih ukrepov).« Nadaljuje pa, da lahko k terorizmu uvrstimo že grožnje s terorizmom in različne podporne dejavnosti, kot na primer: financiranje, rekrutiranje, skrivanje teroristov, usposabljanje idr.

## 2.2 Samomor

Za boljše razumevanje samomorilskega terorizma je treba najprej opredeliti kompleksen pojav samomora, ki je predmet različnih raziskovalno-metodoloških pristopov. Povzetek vseh opredelitev določa samomor kot »dejanje, s katerim človeka usmrtijo, in da odločitev za to dejanje najpogosteje povzročijo odnosi med posameznikom in družbo.« (Pavič 2009, 39)

Mnogi sociologi so klasificirali samomor glede na motive; za to diplomsko delo se zdi pomembno razložiti klasifikacijo Emila Durkheima in Jeana Baechlerja, pri čemer pa moram opozoriti na to, da so posamezni samomori lahko posledica sovplivanja številnih dejavnikov, zaradi česar jih ni mogoče popolnoma jasno umestiti v nobeno kategorijo.

Durkheim (Durkheim v Haralambos in Holborn 1999, 827–828) razlikuje štiri vrste samomorov.

- **Egoistični samomor** je posledica posameznikove izolacije v družbi, ki ji pripada. Posamezniki, ki so v družbo manj vključeni, so bolj nagnjeni k visoki samomorilnosti.
- **Anomični samomor**<sup>1</sup> je posledica ravnanja družbe s posameznikom ki ga ne uravnava v zadostni meri, na primer takrat, ko se zaradi družbenih sprememb razkrojijo tudi tradicionalne norme in vrednote, kar pri posamezniku vzbudi negotovost.
- **Altruistični samomor** je posledica posameznikove pretirane integracije v družbo. Posameznik žrtvuje svoje življenje zaradi občutka dolžnosti do drugih.
- **Fatalistični samomor**<sup>2</sup> je posledica prevelikega družbenega omejevanja posameznika (sužnji, zaporniki idr.).

---

<sup>1</sup> Egoistični in anomični samomor Durkheim označi za problem industrijskih družb.

<sup>2</sup> Altruistični in fatalistični samomor Durkheim označi za problem predindustrijskih družb.

Jean Baechler (Baechler v Haralambos in Holborn 1999, 830–831) pa razvršča samomore po njihovih pomenih.

- **Odrešilni samomor** je posledica neznosnih razmer, odziv na žalost zaradi izgube nečesa posebnega ali pa sredstvo samokaznovanja.
- **Agresivni samomor** je sredstvo za škodovanje drugim v obliki maščevanja, kriminala, izsiljevanja ali rotenja.
- **Samomori zaobljubljenih** so posledica hrepenenja po dosegu nečesa, kar žrtev samomora zelo ceni (npr.: žrtvovanje lastnega življenja za rešitev druge osebe).
- **Skurilni samomor** ne pomeni nujno smrti. Gre za premišljena tveganja, ki lahko vodijo v smrt (npr.: igranje ruske rulete).

### 2.3 Samomorilski terorizem

Zdi se, da je samomorilski terorizem sodoben fenomen, vendar ni tako. Ideja in praksa, da nekdo žrtvuje sebe v procesu uničenja ali poskusu uničenja tarče za doseg političnega ali drugega cilja, sta stari že stoletja. Samomorilski napadi so dodaten korak pri stopnjevanju terorističnih dejavnosti, z jasnim namenom povzročiti kar največ žrtev in škode ter zadati udarec javni morali.

Samomorilski teroristični napad je (Ganor 2000) »operativna metoda, pri kateri samo dejanje napada zahteva smrt izvajalca.« Ta se popolnoma zaveda, da napad temelji na njegovi smrti. Če se ne bo v tem procesu sam ubil, tudi napad ne bo izveden. Do tega navadno pride z aktiviranjem razstreliva v obliki (lastnoročno) prenosnega eksploziva ali VBIED.

Samomorilski napad pa je treba natančno definirati, saj obstajajo različne oblike napadov, ki se lahko zmotno uvrščajo v to specifično kategorijo. Ganor (2000) pravi, da v primeru, ko se izvajalec (terorist) napada zaveda velike verjetnosti, da umre med samim procesom napada, ga zgolj zaradi možnosti preživetja ne gre jemati kot samomorilskega. V drugem primeru se lahko izvajalec (terorist) vnaprej konkretno pripravi za možnost smrti v procesu napada (npr. napiše oporoko), pa vendar te priprave ne spremenijo napad v samomorilski. V tretjem primeru napadalec sicer ne izvaja napada z namenom izgube lastnega življenja, ampak je opremljen z razstrelivom za vsak primer, da ga uporabi, če proces napada ne bi potekal po načrtu.

Samomorilske napade teroristične organizacije uporabljajo predvsem zato, ker (Pavič 2009, 47–48):

- lahko teroristi sami izbirajo čas, kraj in okoliščine napada;
- napad zaradi svoje narave pritegne veliko medijsko pozornost in oslabi nasprotnikovo moralo;
- so razmeroma poceni metoda, dokler je na voljo dovolj prostovoljcev in
- povzročijo tudi do štirikrat več smrtnih žrtev kot med klasičnim terorističnim napadom.

Sodobni samomorilski napadi so v primerjavi s posebnimi cilji napadov v prejšnjih zgodovinskih obdobjih obsežni glede uničevanja in žrtev ter intenzivni v svojih psiholoških učinkih. Druga novejša značilnost pa je pojav žensk kot samomorilskih napadalk (Manoharan 2003). Njihovo sodelovanje v samomorilskih bombnih napadih zelo nasprotuje teoriji, da ženske bolj verjetno izbirajo mehanizme za mirno reševanje sporov kot moški in da so ženskam po naravi bližji hladnokrvnost, kompromisi in strpnost v njihovih odnosih do mednarodnih konfliktov (Sahliyah in Deng v Bloom 2006, 2). Dejstvo pa je, da so ženske sredi konflikta večkrat prikazane kot žrtve konflikta (vojne) in ne kot zločinke.

### **3 OZADJE KONFLIKTA MED RUSIJO IN ČEČENIJO**

Čečeni so etnična manjšina, ki živi v kavkaški regiji (glej Tabelo 3.1). Južna ruska republika Čečenija je skoraj z vseh strani obkrožena z ruskim ozemljem, s sosednjo Gruzijo pa si deli oddaljeno mejo visoko v gorah Kavkaza. Napetosti med Rusijo in Čečenijo so bile tudi v prejšnjih stoletjih, v 20. stoletju pa so se stopnjevale in prerasle v dve krvavi in brutalni vojni, ki sta pretresli ves zahodni svet. Čečenija se je ruski nadvladi pred tem upirala dobri dve stoletji in dosegla različne stopnje de facto samostojnosti.

Slika 3.1: Zemljevid Čečenije



Vir: BBC (2010a).

### 3.1 Od 18. stoletja do razpada SZ

Zgodovino konflikta nazorno prikazuje Fiona Allison (2000), ki pravi, da so bili zaradi pretežno muslimanskega prebivalstva čečenska kultura, vera in jezik dolga leta zatirani. Svoboda je Čečeniji in drugim državam ter ozemljem v carski Rusiji prinesla šele boljševiška revolucija. Vendar pa svoboda ni trajala dolgo, saj je bila Čečenija pod rusko vladavino znova že leta 1922.

Pred letom 1934 je imela Čečenija status samostojne avtonomne regije, Stalin pa ji je leta 1936 priključil Ingušetijo in tako ustanovil čečensko-inguško ASSR, ki je bila opredeljena kot območje nacionalnih manjšin, vendar ne dovolj velika, da bi se označila kot SSR.

Med invazijo nacistične Nemčije je bila Čečenija okupirana. Leta 1944 je Stalin obtožil čečensko-inguško regijo sodelovanja s sovražnikom in kot kazen odredil izgnanstvo celotnega prebivalstva v taborišča v Sibiriji in osrednji Aziji. Veliko jih je umrlo na poti, še več pa v izgnanstvu. Tega Čečeni niso mogli pozabiti in oprostiti. Šele s Stalinovo smrtjo leta 1957 in prihodom Hruščeva so se Čečeni vrnili domov. Po dolgih trinajstih letih izgnanstva so bili še bolj trdno odločeni, da se bodo osvobodili ruske nadvlade in si izborili neodvisnost.

### 3.2 Prva čečensko-ruska vojna

Po razpadu SZ je nekdanji višji častnik sovjetskih letalskih sil, Džohar Dudajev, razglasil samostojnost Čečenije, kar je razjezilo Moskvo. Proti koncu leta 1994 je Rusija začela veliko



vojaško invazijo na Čečenijo. Takratni ruski predsednik Boris Jelcin je z državnim vodstvom predvideval, da bo prikaz njihove vojaške in ognjene moči zadostoval za pokoritev Čečenov, vendar pa so ti udarili nazaj. Po številnih žrtvah in skoraj popolnem uničenju mesta Grozni se je vojna leta 1996 končala. Leto dni po razglasitvi premirja je bila podpisana tudi mirovna pogodba, ki je Čečeniji sicer zagotavljala precej avtonomije, ne pa tudi polne neodvisnosti (RTV SLO 2009). Natančno število smrtnih žrtev ni znano, nedvomno pa je veliko civilistov umrlo po nepotrebnem. Veliko se je govorilo tudi o številnih zločinih in kršitvah človekovih pravic na obeh straneh. Ko so v svetovne medije prodrle grafične podobe in poročila iz Čečenije, je bila vojna slaba propaganda za Rusijo

### **3.3 Druga čečensko-ruska vojna**

Po vojni so bili v Rusiji številni teroristični napadi, še zlasti v mestih, kjer je bilo ubitih več civilistov. Zanje so takoj okrivili čečenske separatiste. Tako je predsednik Putin avgusta 1999 v Čečenijo zopet napolnil vojsko, ki naj bi uničila muslimanske upornike; začel je vojno, ki so jo poimenovali kratka »protiteroristična operacija«. Širšo politično in javno podporo zanjo je Putin dobil po septembrskih terorističnih napadih na stanovanjska naselja v Moskvi. Na referendumu v Kremlju marca leta 2003 je bila potrjena nova ustava, ki je Čečeniji zagotavljala več avtonomije, kljub temu pa je republika ostala sestavni del Rusije. »Za novega predsednika je bil izvoljen proruski Ahmad Kadirov, ki pa je bil prihodnje leto ubit. Takrat je Rusija nekoliko spremenila taktiko in se v boju s preostankom upornikov raje odločila za sodelovanje z nekdanjimi nasprotniki.« (RTV SLO 2009)

Ruske sile so v regiji ostale do nedavnega; znova naj bi vzpostavile red zaradi opustošenega gospodarstva in brezpravja. »Vendar vse do danes ugrabitve, umori in izsiljevanja v Čečeniji ostajajo stalnica, čeprav je Grozni dobil novo podobo« (RTV SLO 2009). Dne 16. aprila 2009 se je uradno končala desetletna »protiteroristična operacija« proti separatistom v Čečeniji, s tem pa tudi stroge varnostne omejitve, kot so policijska ura, zapore cest in poljubna pridržanja. Predsednik republike Čečenije je zdaj Ramzan Kadirov, nekdanji upornik, ki je obnovil Čečenijo z ruskim denarjem, pri tem pa uvedel več pravil, temelječih na islamu. »Kadirov naj bi bil človek nasprotij, po eni strani je čečenski nacionalist, po drugi pa je blizu Vladimirju Putinu.« (RTV SLO 2009)

## 4 KRONOLOGIJA NAPADOV ČRNIH VDOV

Tabela 4.1: Kronologija samomorilskih terorističnih napadov, pripisanih črnim vdovam, od junija 2000 do julija 2005

Datum napada	Kraj napada	Število napadalk
7. junij 2000	Čečenija, vojaška baza v Alkan-Jurtu	2
december 2000	Čečenija, zgradba MNZ	1
29. november 2001	Čečenija, vojaški urad v Urus-Martanu	1
5. februar 2002	Čečenija, Grozni, ROVD v okraju Zavodski	1
23.–26. oktober 2002	Moskva, gledališče Dubrovka	19
27. december 2002	Čečenija, Grozni, vladni kompleks	1
12. maj 2003	Čečenija, Znamenskaja, vladni kompleks	1
14. maj 2003	Čečenija, Iliskan-Jurt, verski festival	2
5. junij 2003	Severna Osetija, vojaška baza v Mozdoku	1
20. junij 2003	Čečenija, Grozni, vladni kompleks	1
5. julij 2003	Moskva, rok festival	2
11. julij 2003	Moskva, Tverskaja ulica	1
27. julij 2003	Čečenija, Grozni, vojaška zgradba	1
15. september 2003	Ingušetija, urad FSB-ja	1
5. december 2003	jug Rusije, blizu Jesentukija	3
9. december 2003	Moskva, nacionalni hotel blizu Dume	1
25. avgust 2004	letalo TU-134 Moskva-Volgograd	1
25. avgust 2004	letalo TU-154 Moskva-Soči	1
31. avgust 2004	Moskva, postaja podzemne železnice Rijskaja	1
1.–3. september 2004	Severna Osetija, šola v Beslanu	2
maj 2005	Čečenija, Grozni	1
maj 2005	Čečenija, Asinovskaja	2
<b>Skupaj</b>		<b>47</b>

Vir: Speckhard in Akhmedova (2005a, 64–65).

Po letu 2005 ni bilo več zaznani samomorilskih napadov čečenskih žensk. Nasploh so bili v zadnjih letih samomorilski bombni napadi čečenskih separatistov redki. Od konca julija 2008 do oktobra 2009 se jih je pojavilo vsaj šest, ki so terjali najmanj dvanajst žrtev (Sadulajev

2009). Od teh napadov so dva povzročile čečenske ženske. Svet pa je v ponedeljek, 29. marca 2010, znova pretresla novica o kar dveh terorističnih napadih na moskovsko podzemno železnico. FSB je potrdil, da sta napad na postaji Ljubjanka in Park kulture izvedli dve samomorilski napadalke, za kateri je preiskava pokazala, da sta prišli z območja Čečenije (BBC 2010b). Skupno število črnih vdov od junija 2000 do danes je enainpetdeset (glej Tabeli 4.1 in 4.2).

Tabela 4.2: Kronologija samomorilskih terorističnih napadov, pripisanih črnim vdovam od novembra 2008 do danes

Datum napada	Kraj napada	Število napadalk
6. november 2008	Severna Osetija, Vladikavkaz, blizu osrednjega trga	1
16. september 2009	Čečenija, Grozni, blizu policijskega vozila v zelo prometnem križišču v središču mesta	1
29. marec 2010	Moskva, postaja podzemne železnice Ljubjanka	1
29. marec 2010	Moskva, postaja podzemne železnice Park kulture	1
<b>Skupaj</b>		<b>4</b>

Vir: Frelj (2008), Sadulayev (2009) in BBC (2010b).

Veliko je polemik o tem, ali lahko napadalke na gledališče Dubrovka dejansko uvrščamo med samomorilske napadalke.<sup>3</sup> Njihov načrt, da se razstrelijo in s tem povzročijo smrt sebi in drugim, so prekinile posebne enote ruskih varnostnih sil, ki so s pomočjo posebnega plina zavzele stavbi moskovskega gledališča in končale tridnevno dramo s talci. Enako velja tudi za druge »neuspešne« napadalke, ki jim je samomorilski napad spodletel. Vendar pa »imamo zagotovila številnih članov družin, ožjih sodelavcev in talcev, da so posameznice načrtovale samorazstrelitev, dokaz o nameri pa je tudi dejstvo, da so ženske nosile samomorilske pasove« (Speckhard in Akhmedova 2005a, 65). Zato bom za namen te diplomske naloge njihove izražene namere in oboroženost s samomorilskimi pasovi tudi sama upoštevala kot dovolj močan dokaz za uvrstitev med samomorilske napadalke.

<sup>3</sup> Če sledimo definiciji samomorilskega napada, ki jo podaja Ganor in je navedena v podpoglavju 2.3, bi črne vdove iz Dubrovke in druge »neuspešne« napadalke lahko uvrstili le med teroristke, nikakor pa ne med samomorilske napadalke.

## 5 NAZIV ČRNE VDOVE

Čečenske samomorilske napadalke so dobile vzdevek črne vdove med napadom na gledališče Dubrovka v Moskvi leta 2002. Naziv »črna vdova«<sup>4</sup> je na podlagi vizualne podobe samomorilskih napadalk (glej Sliko 8.3) in pričanj preživelih skovala ruska oblast, mediji pa so nov fenomen predstavili širnemu svetu.

Izoblikovanje negativne podobe sovražnika je eden od glavnih in pogosto uporabljenih trikov informacijskega bojevanja. Strokovnjaki KGB so ustvarili izraz črne vdove, ker so domnevali (Eski 2003), da vzbuja negativna čustva tako pri ruskih kot zahodnih državljanih v zvezi s čečenskimi napadalkami. Vendar pa je v zgodovini propagandnih vojn veliko primerov, ko domnevno negativni izraz pridobi v javnosti povsem nepričakovano čustveno noto. Eski meni, da je izraz črna vdova eden od teh primerov. Vsak pojem ima določen propagandni niz »znak« in »znakov«, s katerimi je dosežena propagandna manipulacija mišljenja javnosti.<sup>5</sup> Že od začetka je negativen pomen v terminu črna vdova predstavljala beseda črna (Eski 2003), ki ima nedvomno negativen pomen v glavah množic v večini držav (črna duša, črne sile ipd.). Toda v primeru črne vdove je prišlo do standardne psihološke zamenjave; negativna podoba besede črna je bila zamenjana s pozitivno – besedo vdova. Termin zelo ustreza čečenskim upornikom; ti ga radi uporabljajo, da poudarjajo trpljenje žensk, ki so sodelovale v napadih.

Poleg podobe črnih vdov, ki so po smrti svojih najbližjih usmerjene k terorizmu in ki poudarjajo viktimizacijo, pa se je v medijih pojavila tudi manj znana podoba teh žensk kot »zombijev«. Gre za ženske (O'Connor 2007, 96), ki so jih pod pretvezo ali s silo prisilili v terorizem čečenski moški uporniki. Seveda so podobo zombijev običajno uporabljali ruska vlada in državni mediji za diskreditacijo čečenskih uporniških in terorističnih skupin.

Pri nastanku termina leta 2002 je prišlo do nepremišljenega in prehitrega posploševanja besede vdova. Kot bo razvidno v nadaljevanju, mnoge čečenske samomorilske napadalke sploh niso bile vdove (glej Tabela 6.1). Motiv maščevanja smrti mož ni skupen vsem samomorilskim napadalkam; številne med njimi so imele drugačne motive za napade.

---

<sup>4</sup> »Črne« ker so jih videli na televiziji, oblečene v črno od glave do pet; »vdove« pa iz izjav prič, ki so podale informacije, da se ženske maščujejo za smrti bližnjih sorodnikov, predvsem mož.

<sup>5</sup> Termin črna vdova je že dolgo uveljavljen v kriminalističnih in psihoanalitskih teorijah. Črne vdove so ena od kategorij ubijalk in serijskih morilk. Ime so dobile po strupeni samici pajka, ki svojega samca usmrti takoj po tem, ko ta izpolni svojo reprodukcijsko vlogo; torej se ga znebijo, ko ga ne potrebujejo več. V večini primerov črne vdove morijo zaradi koristoljubja, saj se želijo dokopati do življenjskih in premoženjskih zavarovanj, dediščine, ki je napisana nanje v oporokah, in do drugega premoženja. V tej želji po denarju ni pred njimi varen nihče, niti njihovi lastni otroci (Kelleher v Britton 2009).

Kljub temu, da je termin črna vdova neustrezen, pa se je globoko zasidral v naših mislih, zato ga v nadaljevanju diplomskega dela uporabljam tudi jaz.

## 6 PROFIL ČRNIH VDOV

Enoten profil osebnosti terorista ne obstaja. »Osebnosti teroristov so tako raznolike kot osebnosti v katerikoli legalni profesiji. Ni jih mogoče prikazati kot vizualno izstopajoče osebnosti, ki jih lahko varnostne službe identificirajo v množici.« (Pavič 2007, 89)

### 6.1 Demografski podatki

»Manjkajo nam demografski podatki o vseh napadalkah; toda od tistih, o katerih sva izvajali posebne psihološke intervjuje (n=26), je razpon v starosti od petnajst do osemintrideset let.« (Speckhard in Akhmedova 2005a, 66)

Tabela 6.1: Demografski podatki črnih vdov od leta 2000 do 2005 (n=26)

Zakonski stan	Dokončana izobrazba	Ekonomski status	Prejšnje verovanje	Povezava z vahabizmom	Psihološke značilnosti
13 – samske	17 – srednja šola	2 – nižji družbeni sloj	22 – sekularne muslimanke	19 – povezane po travmah	12 – več kot en ubit družinski član
3 – poročene	1 – višja strokovna šola	14 – srednji družbeni sloj	4 – tradicionalno religiozne	7 – povezane prek družine	4 – ubita oče ali mati
4 – ločene	5 – univerza	9 – premožni družbeni sloj			6 – ubit brat
5 – vdovele	3 – študentke na višji strokovni šoli	1 – zelo dobro situirane			1 – ubit mož
1 – ponovno poročena					3 – družinski člani so bili aretirani ali pa so izginili po aretaciji
					2 – splošne družbene travme

Vir: Speckhard in Akhmedova (2005a, 66).

Gre tako za poročene kot neporočene ženske. Od poročenih so bile nekatere matere, vsaj ena je trpela za neplodnostjo. Trinajst je bilo samskih, tri poročene, štiri ločene, pet vdovelih, ena pa se je ponovno poročila. Štiri črne vdove so bile izobražene kot njihovi vrstniki enake starosti. 65,3 odstotka (17/26) jih je končalo srednjo šolo (v starosti od 14 do 16 let, glede na šolski sistem Čečenije); 11,5 odstotka (3/26) je bilo študentk (v starosti od 17 do 20 let); 4 odstotke (1/26) jih je končalo višjo strokovno šolo in 19,2 odstotka (5/26) univerzitetni študij.

Čečenske ženske samomorilske napadalke nimajo enotnega in jasnega profila. Skupno mnenje, ki ga delijo številni liberalni ruski in zahodni komentatorji, je, da sta bila obup in psihološka travma zaradi ruskih vojaških napadov glavna dejavnika, ki sta ženske potisnila čez rob (Abdullaev 2008).

Omeniti pa je treba še eno pomembno značilnost, ki je skupna večini črnih vdov kot muslimankam – kulturo oblačenja, ki se je oblikovala skozi zgodovino. Oblačila žensk v islamski kulturi temeljijo na načelu ženske skromnosti. Razvila pa so se tako iz verskega prepričanja kot iz kulturnih običajev.

## 6.2 Muslimanska ženska oblačila in pokrivala

Običaj pokrivanja las in telesa ni novost, temveč nadaljevanje predislamskih praks. V Koranu so navedeni le trije izrecni predpisi glede oblačil (Koran 24:30-31; 33:59; 24:60),<sup>6</sup> kot sredstvo za preprečevanje nečistovanja, kot sredstvo za prepoznavnost muslimank in navodilo o oblačenju starejših žensk. Kultura oblačenja muslimank se razlikuje od države do države in od regije do regije, na splošno pa islamska oblačilna kultura zajema (glej Sliko 6.1) spodaj navedena oblačila (Harcet 2009, 65-67).

### 6.2.1 Plašči

- **Burka** je gosto tkano oblačilo, ki pokriva celotno telo in obraz, z gosto mrežo v predelu oči.
- **Kimar** je dolg plašč, ki pokriva lase, vrat in ramena in pada čez boke ali sega pod kolena.
- **Čador** je podoben kimarju, vendar je daljši in navadno sega do gležnjev.

---

<sup>6</sup> Navedena je številka knjige (sure) in stiha (ajeta) (Harcet 2009, 12).

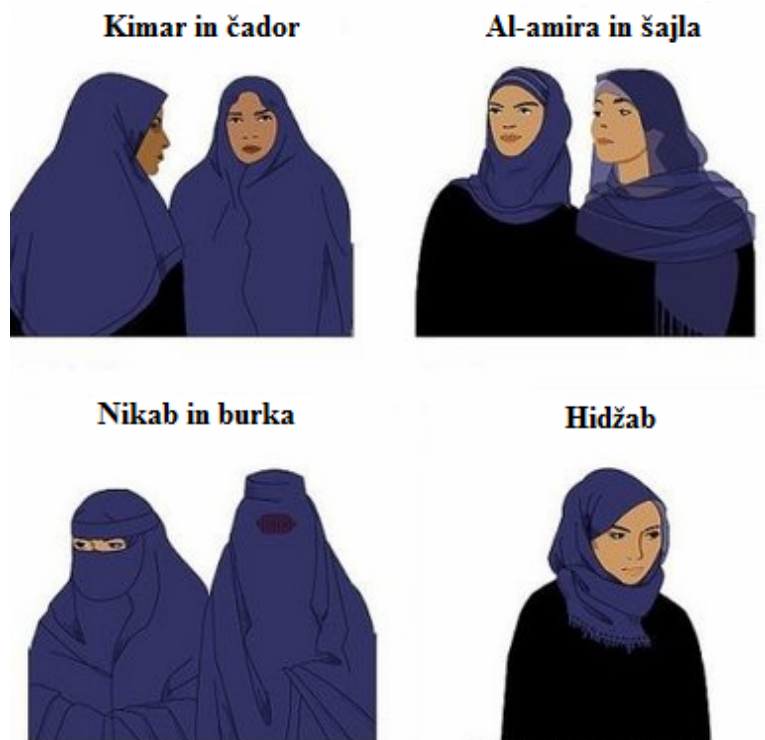
### 6.2.3 Obleke

- **Abaja** je dolga ohlapna obleka.
- **Džilbab** je podoben abaji, vendar v zgornjem delu bolj spominja na suknjič, ker ga navadno krasi ovratnik.

### 6.2.4 Naglavna pokrivala

- **Hidžab** je ruta, ki pušča odkrit obraz, pokriva le lase in vrat.
- **Al-amira** je podobna hidžabu, vendar je sestavljena iz dveh delov: cevastega traku, ki delno pokriva čelo in lase, čezenj pa se nosi širši cevasti trak, ki sega do ramen.
- **Šajla** je podobna šalu, ki se lahko uporabi kot hidžab ali pa se le povezne čez glavo in ovije okoli vratu. Pod šajlo se navadno nosi oprijeta kapa, na katero se pripne šajla.
- **Nikab** je namenjen pokrivanju obraza, odkrit je le predel okoli oči in se nosi v kombinaciji s hidžabom, al-amiro in šajlo. Popolni nikab zastira predel okoli oči s prosojno tančico, poleg pa navadno sodijo tudi rokavice.

Slika 6.1: Muslimanska ženska oblačila in pokrivala



Vir: Kambara (2009).

## 7 TARČE – KOMU ČRNE VDOVE PREDSTAVLJAJO GROŽNJO?

Večina samomorilskih bombnih napadov v Čečeniji je bilo usmerjenih v cilje, za katere so napadalke menile, da so njihovi sovražniki. To so bili predvsem vojaški in vladni subjekti v Čečeniji in njeni okolici, tudi civilisti niso bili izjema. Vendar pa so bili ti napadi večinoma v Rusiji in okolici Čečenije. Črne vdove so sodelovale v napadu (glej Tabelo 4.1) na gledališče Dubrovka, napadu na šolo v Beslanu, razstrelile so dve komercialni letali, izvedle napad na rok festival, na moskovsko podzemno železnico idr.

Tabela 7.1: Samomorilski napadi črnih vdov po letu, vrsti tarče in lokaciji

Leto	Vojaške baze	Vladni prostori	Civilna mesta	Skupaj	Čečenija	Južna ruska regija	Moskva	Skupaj
2000	2	0	0	2	2	0	0	2
2001	1	0	0	1	1	0	0	1
2002	1	1	1	3	2	0	1	3
2003	3	2	5	10	4	3	3	10
2004	0	0	4	4	0	1	3	4
2005	1	0	1	2	2	0	0	2
2008	0	0	1	1	0	1	0	1
2009	1	0	0	1	1	0	0	1
2010	0	0	2	1	0	0	2	1
<b>Skupaj</b>	<b>9</b> (34,6 %)	<b>3</b> (11,6 %)	<b>14</b> (53,8 %)	<b>26</b>	<b>12</b> (46,2 %)	<b>5</b> (19,2 %)	<b>9</b> (34,6 %)	<b>26</b>

V letih 2000 in 2001 so čečenske črne vdove napadale le vojaške baze in le znotraj Čečenije, kar se je sčasoma spremenilo. »Ko so tarče postajale čedalje bolj neprebojne in ko so teroristi spoznali vpliv množičnih medijev, so se napadi iz Čečenije postopoma preselili v sosednjo južno Rusijo in na bolj splošne civilne napade znotraj Rusije, prodrli so celo do srca Moskve.« (Speckhard in Akhmedova 2005b, 10)

Glede pogostosti napadov sta bili najbolj udarni leti 2003 in 2004 z 53,8 odstotki (14/26) vseh napadov od leta 2000 do danes. Nekateri trdijo, da sta ti dve leti sledili najbolj brutalnim ruskim operacijam v boju proti terorizmu v Čečeniji (Reuter v Speckhard in Akhmedova 2005b, 6).



## 8 METODE, KI JIH ČRNE VDOVE UPORABLJAJO PRI NAPADIH

Za čečenske samomorilske bombne napadalke sta najbolj značilni naslednji dve metodi (Kurz in Bartles 2007, 532):

- uporaba »budovega voza«<sup>7</sup> ter
- uporaba »samomorilskega pasu« ali/in »samomorilske torbe«<sup>8</sup>.

### 8.1 VBIED

V prvem primeru gre za uporabo avtomobila bombe,<sup>9</sup> nekoč zaščitnega znaka Hezbolaha, ki pa se je v novem tisočletju razmahnil še drugod po svetu, tudi v Čečeniji in Rusiji. Najpogosteje je šlo za naslednjo taktiko: pripeljati ruski vojaški tovornjak, napolnjen z eksplozivom, v ali poleg cilja tik pred eksplozijo (Kurz in Bartles 2007, 532). Avtomobili bombe so eksplozivne naprave, ki so uporabljene prek različnih vrst vozil, vse od majhnih kompaktnih avtov do tovornjakov in traktorskih prikolic. Eksplozivni naboji lahko vključujejo predmete, kot so minometne mine, raketni motorji, raketne bojne glave, eksploziv PE4<sup>10</sup> in artilerijsko strelivo (INFOSEC Technologies 2008).

Avtomobil bomba je med teroristi priljubljena metoda zaradi naslednjih lastnosti (Davis 2009, 18-28):

- je prikrito orožje s presenetljivo močjo in rušilno učinkovitostjo, ki lahko brez težav pripelje ustrezno količino razstreliva na prag glavne tarče, njegova uničujoča moč pa se še vedno razvija (TNT, umazane bombe idr.);
- je močna propaganda, oglas za ideal, vodjo ali abstraktno načelo;
- je poceni sredstvo, s katerim lahko za približno 500 USD pokončaš okoli 50 ljudi
- organizacija bombardiranja je preprosta (npr.: dostopnost publikacij o izdelavi razstreliv in bomb);
- je idealen za ustvarjanje panike in napetosti med ljudmi ter demoraliziranje družbe;
- zaradi svoje destruktivne narave ne pušča dovolj sodnomoedicinskih dokazov in

---

<sup>7</sup> Davis označi »budov voz« kot prototip avtomobila bombe. Budov voz je bil pravzaprav voz s konjsko vprego, naložen z razstrelivom in kupom starega železa, katerega je Mario Buda leta 1920 razstrelil na Wall Streetu (Davis 2009, 9–15).

<sup>8</sup> Namesto pridevnika »samomorilski« zasledimo tudi pridevnik »mučeniški«.

<sup>9</sup> Avtomobil bomba je sopomenka za to, kar Pentagon uradno imenuje VBIED (Davis 2009, 31).

<sup>10</sup> PE4 je trden plastični eksploziv umazano bele barve. Hitrost detonacije je 8210 m/s (Wikipedia 2010a).

- ponuja izredno ubijalsko moč majhnim, tudi improviziranim skupinam brez pomembnega zaledja.

Slika 8.1: VBIED: eksplozivna naprava na zadnjem sedežu vozila



Vir: Red Hat Publishing Company, Inc. (2010).

Slika 8.2: Eksplozija VBIED v urbanem naselju



Vir: Mohammad Iqbal v Otago Daily Times (2009).

## 8.2 Samomorilski pasovi

V drugem primeru gre za uporabo samomorilskega pasu (glej Sliko 8.3), torbe ali nahrbtnika, napoljenega s (Kurz in Bartles 2007, 532) plastičnim eksplozivom, TNT ali pa z ročnimi granatami. Te naprave so običajno polnjene tudi z vijaki, kovinskimi trakovi, krogličnimi ležaji in/ali kakršnimi koli drugimi kovinskimi predmeti, ki zahtevajo še več žrtev.

Teroristi pogosto uporabljajo IEN, »eksplozivne naprave, sestavljene iz delov, ki niso bili izdelani posebej kot njihov del. Pri številnih IEN uporabljajo eksploziva, detonatorje in sprožilne mehanizme, vzete iz konvencionalnega streliva /.../ dele nevojaške opreme, kot so mobilni telefoni ali naprave za daljinsko upravljanje. V nekaterih primerih /.../ že pripravljene kemične sestavine, ki so tudi v gospodinjskih izdelkih, kot so čistila ali rastlinska gnojila.« (Cohen 2008, 303)

Slika 8.3: Črna vdova (levo), ki je sodelovala pri napadu na gledališče Dubrovka. Dobro je viden samomorilski pas, ki je navadno skrit pod oblačili.



Vir: Lagunina (2006).

## 9 MOTIVI ZA SAMOMORILSKI NAPAD ČRNIH VDOV

V medijih so črne vdove znane pretežno kot čečenske ženske, pripravljene ubijati in umreti za maščevanje smrti svojih očetov, mož, bratov in sinov v Čečeniji (Myers 2004). Decembra 2003 je čečenski poveljnik upornikov, Abu al-Walid Al-Ghamidi, dejal: »Kot ste videli in opazili, so večino samomorilskih napadov izvedle ženske. Te ženske, zlasti žene ubitih mudžahedinov, so bile ogrožene v svojih domovih. Tudi njihova čast in vse drugo. Ne sprejemajo, da so ponižane in da živijo pod tujo okupacijo« (Abu al-Walid Al-Ghamidi v Pape 2005, 183). Sicer pa egoistični in anomični motivi ne zadoščajo za razlago individualne logike samomorilskega terorizma. Altruistični in drugi motivi, samostojno ali v povezavi drug z drugimi, prav tako igrajo pomembno vlogo.

### 9.1 Travma

Vse posameznice v vzorcu Speckhardove in Akhmedove (glej Tabelo 6.1) so doživele globoko osebno travmo. Prav tako je bil v vzorcu prisoten dokaz o simptomih posttravmatske stresne motnje kot rezultat neposredne osebne travmatizacije. »Ta stopnja psihološke travmatizacije je bila zelo verjetno ena od vodilnih, najglobljih motivacijskih dejavnikov, ki je čečenske napadalke spodbudila, da so sprejele ideologijo terorizma, in nenazadnje, terorističnih dejanj.« (Speckhard in Akhmedova 2005a, 66)

Skoraj vse ženske iz vzorca so izgubile ožje družinske člane v zračnih napadih, bombnih napadih, zaradi zemeljskih min, v t. i. operacijah ruskega čiščenja in v bitkah. Mnoge so bile osebno priča smrti, pretepanja ali drugih oblik slabega ravnanja ruskih vojakov z družinskimi člani. »Šolo smo napadli, ker je bil mož Nazirove do smrti mučen v ruskem vojaškem kampu pred petimi leti, medtem ko so bili bratranci njenih otrok pred nekaj leti ubiti med ruskim bombnim napadom na šolo v Čečeniji« (Mir 2004). Družinski člani in bližnji znanci črnih vdov so opazili, da so nasilna smrt družinskega člana ali druge družbene travme povzročile spremembe v obnašanju prizadetih. »Bodoča teroristka je doživela psihološko krizo, v kateri so postali očitni občutki žalosti, jeze, depresije, psihične travme in krivde, ker ni storila več, da bi rešila družinskega člana.« (Speckhard in Akhmedova 2005a, 67)

## 9.2 Maščevanje

V Čečeniji se tradicionalni koncept maščevanja za socialne nepravilnosti v zvezi z družino bistveno spremeni v travmi žrtve takoj, ko travmatične izkušnje vplivajo na posameznikov pogled glede moralnih osnov maščevanja (Speckhard in Akhmedova 2005a, 67). Po čečenski tradiciji je maščevanje potrebno, kadar je bližnji poškodovan ali ubit. Odgovornost družinskih članov je, da izsledijo zločinca in zahtevajo ustrezno povračilo. Ta ideologija maščevanja je strogo kodificirana in se običajno ne širi prek meja iskanja izvora zločinca ali njegovih ožjih družinskih članov. To mišljenje se je kasneje, po dolgotrajni in kruti vojni, spremenilo. Maščevanje v glavah številnih je postalo generalizirano.

Akhmedova je v svoji študiji 635 kliničnih subjektov, ki so preživeli vojne travme, odkrila, da devetintrideset odstotkov tistih, ki so doživeli najvišjo stopnjo travmatizacije, maščevanja niso več sprejemali tako, da se izsledi krivca in se mu maščuje. Svoje maščevanje so posplošili tako, da so krivdo pripisali »etničnemu sektorju, iz katerega izvira nastala škoda (tj. ruska vojska in/ali civilisti). Vse ženske v vzorcu so imele za motiv maščevanje.« (Speckhard in Akhmedova 2005a, 67)

## 9.3 Religiozna ideologija

Žrtve travme so pogosto disociativne v odgovorih na svoje izkušnje. Trdijo, da imajo amnezijo, so čustveno ohromljene in vzbuja občutek družbene odtujenosti. Velik del procesa zdravljenja v odgovor na psihične travme je rekonstrukcija tako osebne pripovedi kot pogleda na svet, ki vključuje travmatičen dogodek. Teroristična ideologija, temelječa na religiji, ki vključuje nacionalno tradicijo in celo dolžnost maščevanja družinskega člana, lahko služi procesu zdravljenja, vendar le za kratko (Speckhard in Akhmedova 2005a, 68). Zagotavlja le vrsto psihološke prve pomoči, ki pa je nujno kratkotrajna, če se konča tako, da posameznik postane tempirana bomba. Organizacije, ki podpirajo teror, kažejo izkrivljeno podobo islama za širjenje svojih političnih ciljev.

Najbolj pomembni elementi novega radikalnega islama so novi molitveni rituali in upanje na posmrtno življenje, izraženo z veličastnimi besedami za tiste, ki umrejo v imenu Alaha (tj. mučenika). Ti prispevajo k pomiritvi travmatiziranega posameznika. Opiranje na vero je pogost način samotolažbe ob izgubi najbližjih, s prepričanjem, da ta oseba živi naprej v posmrtnem življenju. Ideologija džihada izkorišča tudi ta dejavnik; navaja namreč, da bo

mučenik znova združen z bližnjimi, hkrati pa bo s svojo smrtjo omogočil pot do raja še sedemdesetim drugim družinskim članom (Speckhard in Akhmedova 2005a, 69). Po podatkih Speckhardove in Akhmedove so vse ženske v vzorcu po travmatizaciji postale bolj religiozne ter pogosteje začele omenjati džihad, raj in podobne religiozne teme.

Ena od črnih vdov, ki so sodelovale v napadu na moskovsko gledališče Dubrovka, je pred odhodom na misijo napisala pismo, namenjeno dobri prijateljici. Vsebina pisma se glasi:

*Nisem ti mogla povedati resnice. Nisem mogla sprejeti denarja od tebe, ker ne bi mogla iti v raj z neporavnanimi dolgovi. Zavedam se, da nas mnogi ne bodo razumeli in nas bodo obsojali. Toda jaz verjamem, da boš ti razumela vse. Ne verjemi, kar bodo govorili o nas. Rekli bodo, da smo se pogajali in zahtevali dolarje in letala v zameno za talce. To ni res. Mi gremo na džihad. Vemo tudi, da bomo vsi umrli. Pripravljeni smo na to. Ne bomo se pogajali, vztrajali bomo do konca. Odpusti mi, če sem te s čim prizadela. Ne poslavljam se. Vem, da se bova srečali v raju. Potolaži mojo mamo. Zelo bo trpela, nikoli me ni razumela. Povej ji, da sem si sama to želela. Srečna sem, ker sem si zaslužila džihad.* (Črna vdova iz napada na Dubrovko v Speckhard in Akhmedova 2005b, 17).

Rosemarie Skaine meni, da je njihov cilj jasen: »biti kraljica vseh devic; če niso device na zemlji, jih bo Alah po samomorilskem napadu očistil« (Skaine v Lagunina 2006). Ali po zabeleženih besedah prve črne vdove, Kave Barajeve: »Vem, kaj delam. Nekdo mora plačati za raj. Mislim, da bom jaz.« (Lagunina 2006)

## **9.4 Organizacija**

»Tisto, kar določa pojav, obseg in vzorec samomorilskih napadov, je obstoj organizacije, ne pa obstoj krivde. Nezadovoljstvo in krivica, ki so ju utrpele žrtve čečenskih civilistov v prvem vojaškem spopadu 1994–1996, nista bili nič manjši od tistih v drugi vojni od leta 1999« (Abdullaev 2008). Kot bomo videli v poglavju 10, igrajo organizacije v primeru črnih vdov pomembno, ne pa primarno vlogo. Tudi drugi raziskovalci tega področja so prišli do zaključka, da so motivi, ki vodijo čečenske ženske v samomorilske napade, številčni in med sabo povezani tako, da razen travme noben posebej ne izstopa.

## 9.5 Ugodnosti za družino

Poleg nematerialnih nagrad ponavadi organizacije poskrbijo tudi za materialne. »V primeru čečenskih žensk je precej družin prejelo velike vsote denarja za izvedbo samomorilskih napadov« (Lagunina 2006). Kljub temu, da to ni bistven motiv, pa deluje zelo spodbudno. Poleg množice drugih motivov daje napadalcu občutek pomiritve in deluje motivacijsko, saj se napadalec zaveda, da bo po njegovi smrti poskrbljeno za družinske člane. Pri vdovah v tradicionalnih muslimanskih družbah je ta element še toliko bolj izpostavljen, saj so po smrti moža ponavadi prepuščene same sebi.

## 9.6 Odstopanja od družbenih norm

V zelo konzervativnih družbah so lahko onečaščene in osramočene ženske (tj. po posilstvu, promiskuiteti, kraji, naplodnosti ipd.) izključene iz tradicionalnih vlog žene in matere ter izgubijo vso čast in spoštovanje. Samomorilski terorizem ponuja ženskam časten izhod iz njihovih socialnih problemov.

*Rajman Kurbanova se je ločila od moža, ker ni mogla imeti otrok; sestri Hadžijevi se nista mogli poročiti, ker sta bolehalo za psihično motnjo; Aset Gišlurkajeva se je ločila in nato poročila z drugim; Zulihan Elihadžijeva je imela spolne odnose s svojim polbratom, enako Hava Barajeva s svojim bratrancem; Marem Šaripova je imela abortus. Čečenske napadalke v primerjavi s samomorilskimi napadalkami na Šrilanki niso bile nikoli pod pritiskom svojih sorodnikov, naj se zaradi osramočenosti pridružijo samomorilskim misijam. (Dronzina in Astashin 2007, 35).*

## 10 ČRNE VDOVE IN TERORISTIČNE ORGANIZACIJE

Vodje terorističnih organizacij nadzirajo priprave, organizirajo logistične in obveščevalne dejavnosti, rekrutirajo člane in usposablajo operativce za akcije. Sami ne izvajajo napadov, spodbujajo pa druge tik pred izvedbo napada. »Za teroristično organizacijo bi bilo tudi nenavadno, če bi se kdo z vodstven funkcijo v organizaciji podal na samomorilsko misijo. Javnosti ni znan primer, da bi se kak vodja prostovoljno odločil za samorazstrelitev« (Pavič 2007, 38). Pri čečenskih upornikih so bili akterji terorja tako posamezniki kot skupine. Ko gre

za samomorilski terorizem, so akterji pomešani, saj je organizacija navadno vključena v načrtovanje, izdelavo bomb ipd., od posameznika pa je odvisno, ali bo nalogo tudi dejansko opravil.

»Za nekatere napade je odgovornost prevzela entiteta, ki sebe imenuje Brigada črnih vdov.« (START 2010) Zanimiv podatek, za katerega pa nisem našla obrazložitve; nikjer tudi ni podatka, za katere napade natančno naj bi ta brigada prevzela odgovornost. Vse, kar piše o Brigadi črnih vdov v različnih virih je prej citirani stavek, le v obrnjenem vrstnem redu. Splošno znano je, da so črne vdove tesno povezane z IIPB in z Brigado mučenikov Riyad us-Saliheyn. Leta 2006 ubiti vodja obeh omenjenih skupin, Šamil Basajev, je zelo podpiral črne vdove in trdil, da jih je okoli petdeset usposobil tudi sam (Kurz in Bartles 2007, 538). Basajev je prevzel odgovornost za večino napadov črnih vdov: dramo v Beslanu, uničenje komercialnih letal, obleganje gledališča v Moskvi (Shapiro 2009), uničenje vladnega kompleksa v Grozнем decembra 2002, napad na postajo podzemne železnice Rijskaja leta 2004 idr. (Prophet of Doom 2006).

Večina avtorjev zato vidi črne vdove bolj kot splošen fenomen in ne kot samostojno organizacijo. Nikjer v javnih občilih ali raziskavah ni podatka o tem, da bi črne vdove tvorile lastno organizacijo ali brigado. Skoraj vse so delovale prek čečenskih terorističnih organizacij, razen Luize Gazujeve, ki naj bi napad organizirala popolnoma sama, kot dejanje maščevanja. Uporaba ročne bombe v njenem napadu je precej drugačna od uporabe samomorilskih pasov ali VBIED, ki so pripravljene vnaprej (Dronzina in Astashin 2007, 36). Po podatkih Dronzine in Astashina je petindvajset od devetindvajsetih uspešnih samomorilskih napadalk, ki sta jih obravnavala,<sup>11</sup> imelo stik z organizacijo, ki jih je pripravila za svoje poslanstvo. Havo Barajevo je usposobil njen bližnji sorodnik Arbi Barajev, za Lidijo Haldihorojevo so mediji poročali, da je imela partnerja, ki je po eksploziji izginil; teroristično dejanje v Dubrovki je zahtevalo predhodno usklajevanje in logistično delo ipd. (Tretyakov v Dronzina in Astashin 2007, 36).

Čečenske teroristične organizacije vodijo moški, pomagajo pa jim ženske, ki imajo podrejeno in tradicionalno vlogo: kuhanje, čiščenje, pomoč ranjenim, nega idr. Kljub temu je trem napadalkam uspelo narediti prelom (Speckhard in Akhmedova 2005a, 72): ena se je naučila vožnje in streljanja, dve sestri sta se naučili streljati ter ravnati z raketami in protipehotnimi minami. Na splošno pa čečenske ženske, ki se pridružijo terorističnim skupinam v Čečeniji, v nekaterih pogledih dejansko naredijo korak nazaj. Prevzamejo

---

<sup>11</sup> Njuni podatki so iz baze podatkov, ki vsebujejo zgodbe identificiranih črnih vdov v obdobju od 7. junija do 1. septembra 2004.



tradicionalno arabsko obleko, ki v Čečeniji ni bila nikoli avtohtona, vključno s hidžabom (glej Sliko 6.1), in se posvečajo bolj tradicionalnim vlogam znotraj skupine, razen ko se zavežejo k nasilnim misijam. Tako je bilo po tem, ko so ženske prestale številne travme in so posledice vojne ovirale mnoge življenjske priložnosti. Prevzele so nov način oblačenja, ideologijo fundamentalizma, ki je pred vojno še ni bilo, hkrati pa so prevzele bolj emancipirano vlogo bojevnic.

Kot že rečeno, so torej v organizacijski strukturi na vodilnem mestu moški, ki poveljujejo. To je razvidno tudi iz enega od pogovorov s talci iz Dubrovke. »Moški so skrbeli za eksploziv in ustrahovanje, medtem ko so ženske razdeljevale medicinsko opremo, odeje, vodo, žvečilne gumije in čokolade. Čeprav so se ženske »igrale« s svojimi dvokilskimi samomorilskimi pasovi, niso imele nadzora nad detonatorji. Nadzor nad daljinskimi upravljalniki so ohranili moški« (Speckhard in Akhmedova v Bloom 2006, 4). Podobno je bilo tudi pri potovanju čečenskih napadalcev do svojih tarč. Na poti je napadalko vedno spremljala starejša ženska ali ustrezna gardedama. Tradicionalna vloga žensk je še vedno ohranjena do točke, ko se samožrtvuje.

## 10.1 Rekrutacija

Izbira kandidatov za samomorilske operacije in metode, uporabljene za njihovo prepričevanje, so po Schweitzerju na splošno podobni tistim za moške. Preiskava globalnega pojava samomorilskih bombnih napadalcev v različnih državah in nacionalno-kulturnih okoljih tako v posvetnih kot verskih organizacijah, pa razkriva nekaj razlik glede na spol. »Organizacijski voditelji in drugi člani, ki izkoriščajo njihovo nedolžnost, navdušenje, izgubo politične osredotočenosti in pogosto njihove osebne stiske in željo po maščevanju, izpostavljajo tako ženske kot tudi moške intenzivni indoktrinaciji in manipulaciji« (Schweitzer 2003). Voditelji ponujajo pravo pot in občutek za smer, ki so jo mnogi izgubili zaradi osebnih okoliščin. Za njihove težave ponujajo na videz čarobne rešitve, prepletene z nacionalnimi ali verskimi simboli, njim in njihovim družinam obljublajo konkretne koristi na tem in precej pogosto tudi na »onem« svetu.

Črne vdove v vzorcu Speckhardove in Akhmedove in vse druge črne vdove, za katere vemo, so se pretežno rekrutirale same, prostovoljno. Pot do terorizma se skoraj vedno začne s posamezniki, ki se zaradi svojega travmatiziranega psihološkega stanja zanimajo za radikalne skupine in iščejo po ekstremni in nasilni izgubi džihadistično ideologij. Manj jasno pa je, kaj

se zgodi v organizaciji od takrat, ko se ženska pridruži skupini, pa do takrat, ko dejansko postane človeška bomba (Speckhard in Akhmedova 2005a, 69). Veliko črnih vdov je dalo jasno vedeti svojim družinam, da so pri iskanju vahabizma že od začetka popolnoma svobodno sprejele džihadistični ideal, da postanejo mučenice v boju proti Rusom.

Marc Sageman je raziskoval izbrano skupino svetovnih teroristov skrajnega salafističnega gibanja džihada in prišel do zaključka, da je eden od najbolj jasnih dejavnikov, ki spodbujajo potencialna teroristična dejanja, povezava napadalca/-ke z organizacijo: »Rekrutacija se pojavi prek prijateljstva in družinskih vezi« (Sageman v Speckhard in Akhmedova 2005a, 71). Speckhard in Akhmedova (2005a, 71) tega vidika ne vidita kot glavne motivacijske sile pri Čečeni, čeprav je to zagotovo dejavnik za to, kdo postane terorist. Strinjata pa se, da rekrutacija poteka prek prijateljskih in družinskih vezi. V njunem vzorcu je sedemindvajset odstotkov (7/26) ženskih napadalcev pri samomorilskem napadu sodelovalo z drugimi družinskimi člani. V gledališču Dubrovka sta sodelovala dva para sester; avgusta 2004 je ena sestra razstrelila letalo, druga pa je kmalu po tem sodelovala v Beslanu; oče, sin in hči so se razstrelili pri vladnem kompleksu v Groznom. Sedemindvajset odstotkov (7/26) črnih vdov v omenjenem vzorcu je bilo poročenih ali prek družinskih vezi povezanih z vahabisti, preden so se vpletle v terorizem. »Bližina že aktivnih teroristov in teroristične ideologije se res zdita kot močan dejavnik za rekrutacijo.« (Speckhard in Akhmedova 2005a, 71)

Čečenski teroristi pogosto snemajo svoje napade. Posnetki so nastali tudi v Dubrovki in Beslanu, kjer so sodelovale črne vdove. Te posnetke kasneje uporabijo tudi za rekrutacijo bodočih samomorilskih napadalcev (Speckhard in Akhmedova 2005b, 10-11), namenjeni pa so bolj zunanjim donatorjem za finančno podporo organizacij.

## **10.2 Urjenje in priprava na misijo**

Zavedati se moramo, da so metode in postopki, ki jih organizacija uporablja za samomorilsko teroristično dejanje, večinoma neznani zaradi prikrite narave delovanja. Tudi Speckhardovi in Akhmedovi je primanjkovalo podrobnih informacij o vojaško/gverilskih usposabljanjih žensk, saj družinski člani in bližnji znanci niso imeli teh podatkov (Speckhard in Akhmedova 2005a, 71). Vseeno sta ugotovili, da so nekatere črne vdove iz njunega vzorca (glej Tabelo 4.1) preživele nekaj časa v terorističnih taborih za urjenje. Usposabljanje, če je do njega sploh prišlo, je bilo kratko. Napadalke so od doma odšle približno dva tedna pred napadom. Za

čečenske napadalke je na voljo zelo malo časa za usposabljanje; ko sprejmejo ideologijo, jih morajo le še opremiti z razstrelivom in jih poslati k tarči.

Po podatkih Dronzine in Astashina (2007, 37) je od devetindvajsetih primerov le v petih vprašljivo, ali so ženske končale faze usposabljanja. Iz nekaterih napadov posameznic ali majhnih skupin izhajajo neposredni dokazi, da so bile usposobljene in indoktrinirane (Hava Barajeva, Zulihan Elihadijeva, Marem Šaripova). Za skupinske napade (z udeležbo v največjih skupinah) se domneva, da so bile udeleženske usposobljene, ker sicer dejanja brez predhodnega skupnega dela in priprav ekipe ne bi bilo mogoče. Dokaz za to najdemo v stališčih prič iz Dubrovke in Beslana. »Talci so opazili, da so bila dejanja teroristov zelo uglašena in zato verjetno skrbno vnaprej načrtovana. Njihovo oznanilo, da gre za samomorilsko misijo in njihov očiten prikaz pripravljenosti na smrt sta prav tako izpostavila določeno stopnjo skupinske indoktrinacije.« (Speckhard in drugi v Dronzina in Astashin 2007, 37)

Po drugi strani pa ruski uradniki trdijo, da so se samomorilske napadalke usposabljevale v tujini. Trenirali naj bi jih islamski fundamentalisti zunaj Rusije, za urjenje v tujini in njihovo organiziranje pa naj bi poskrbel vodja arabskih agentov Al Kaide. »Vse potencialne napadalce so popolnoma usposobili arabski psihologi in strokovnjaki za razstreliva« (BBC v Zedalis 2004, 10), »skrivni centri za usposabljanje, ki preoblikujejo ženske v »topovsko hranu«, pa se pojavljajo kot po tekočem traku« (Zedalis 2004, 10). Rusi so s to in drugimi podobnimi izjavami, da so čečenski uporniki del mednarodne mreže Al Kaida, želeli popolnoma diskreditirati čečenske upornike, češ, da so pod tujim vplivom, predvsem islama.

### **10.3 Ali so čečenske ženske v samomorilske napade prisiljene?**

#### ***10.3.1 Legenda o Črni Fatimi***

V medijih se je pojavila legenda o Črni Fatimi, ki so jo prek državnih medijev razširjali ruski uradniki. Zgodba, ki jo je po aretaciji podala edina živa črna vdova, Zarema Mužahojeva, je bila dodatno okrepljena (Cunningham 2007, 119). Črna Fatima je znana kot »ženska, stara okoli štirideset let, obarvana plavolaska s temnimi očali« (Parfitt 2003), »s krivim nosom in odeta v črno krzno, ki rekrutira, trenira, omamlja in nato pošilja čečenske ženske v samomorilske napade« (Page in Meier v Cunningham 2007, 119). Pred zajetjem Zareme Mužahojeve in njenim kasnejšim zaslišanjem naj bi Črno Fatimo videli že na moskovskem

rokovskem festivalu (Parfitt 2003), kjer sta se razstrelili dve črni vdovi. Ime so ji nadeli ruski preiskovalci, ker je Fatima tradicionalno muslimansko ime. Zarema naj bi jo na zaslišanju prek slike fotorobota spoznala, vendar pod imenom Ljuba. Ta je načrtovala njen napad in skrbela zanjo po prihodu iz Čečenije. Medtem ji je dajala pomarančni sok, po katerem je postala omotična in zmedena. Ruski preiskovalci menijo, da ji je v pijačo stresala substanco, ki spremeni mišljenje in popusti zavore pri izvedbi napada. Po urjenju je Črna Fatima Zaremi dala črno torbo, polno eksploziva in ji naročila, naj se razstreli v restavraciji v središču Moskve. Zarema je kasneje izjavila, da si je zgodbo o Črni Fatimi izmislila (Speckhard in Akhmedova 2005b, 79).

### **10.3.2 Zombifikacija**

Kot sem že zapisala v poglavju o nazivu črnih vdov (glej poglavje 5), se je za čečenske samomorilske napadalke pojavila tudi »zombifikacija«; ruska novinarka Zhirkova pravi,

*da obstajajo različni načini omamljanja ali zasužnjevanja žensk; tako same ne vedo, kaj delajo. Mislim, da se je to zgodilo številnim. Zelo težko je razumeti slab položaj čečenskih žensk, ki ga zasedajo v svoji družbi; njihova življenja niso cenjena. Posilstvo je pomembno vprašanje: če je ženska posiljena in je posneta na videu, jo lahko izsiljujejo, da bo počela kar koli, ker je to sramota za vso družino. Menim, da se je to zgodilo vsaj nekaterim ženskam, ki so postale samomorilske napadalke. Tudi one so žrtve, prav tako kot ljudje, ki so jih pripravljene ubiti. (Zhirkova v Groskop 2004).*

Resnično obstaja dokaz o Čečenki, ki je bila v samomorilski napad prisiljena, saj je temu nasprotovala. Njen brat je šel živeti v kamp uporniškega vodje Basajeva. Sprejemal je ženske, ki so želele postati samomorilske napadalke. Dve njegovi sestri sta se z navdušenjem pridružili upornikom in sprejeli njihovo politiko. Kasneje sta sodelovali v napadu na gledališče Dubrovka. Ko je brat začel pritiskati na tretjo sestro, ga je ta zavrnila in zbežala po pomoč, ki so ji jo ponudili v vojaškem garnizonu zunaj Čečenije (Speckhard in Akhmedova 2005b, 41).

Drugi je primer šestnajstletne Zareme Inarkajeve, pri kateri je po vsej verjetnosti šlo za prisilo. Zarema je bila sirota, ki se je po prvi čečensko-ruski vojni selila od družine do družine. Za preživetje je kmalu začela ponujati spolne usluge. Eden od njenih »moških«, ki je

bil zaposlen na policiji v Groznm, se je hotel maščevati osebnemu sovražniku na policiji. Zarema je prosil, naj zanj na policijsko postajo nese torbo. Ko ga je vprašala, kaj je v njej in zakaj je ne nese sam, ji ni povedal resnice. Rekel je le, da jo potrebuje za delo. Zarema je torbo odnesla na postajo; ko je povedala fantovo ime, je brez težav stopila vanjo in nadaljevala pot po hodniku proti sobi, v kateri naj bi odložila torbo. Ta je bila težka, zato jo je Zarema za hip spustila na tla, da bi si odpočila. V tistem trenutku pa je njen fant z daljinskim upravljalnikom sprožil eksploziv v torbi. Zarema je bila ranjena, vendar ni umrla (Speckhard in Akhmedova 2005b, 41-42).

Tretji pa je primer mlade Čečenke, ki je živela v begunskem taboru v Ingušetiji z očetom. Bila je žrtev incesta. Čeprav se je kasneje poročila, je oče čez čas po krivem oblatil njenega moža in zahteval, da se hči vrne nazaj k njemu; kot oče je imel pravico prekiniti zakonsko zvezo. Po vrnitvi k očetu je bila znova njegova ujetnica. Edini izhod, ki ga je takrat videla, je bil pobeg v teroristični kamp, kjer bi se lahko prostovoljno prijavila za samomorilski napad. Za vse pa je vedela sestra, ki je zgodbo zaupala psihiatričnemu osebju v begunskem taboru. Poskrbeli so, da se je sestra vrnila k možu in preprečili nadaljnje zlorabe (Speckhard in Akhmedova 2005b, 40).

Ti trije primeri so edini v izkušnjah Speckhardove in Akhmedove, pri katerih so se našli dokazi blokiranih vlog ali kakšne druge oblike prisile pri ženskah z namenom, da bi postale samomorilske napadalke. Pa tudi edini primer, pri katerem je oseba nosila razstrelivo, ne da bi za to vedela.

Čeprav je upodobitev zombijev manj laskava za posamezne ženske kot stereotip črnih vdov, imata podoben učinek na javnost znotraj in zunaj Rusije. Čečeni so vzbudili veliko pozornost in v raziskavi javnega mnenja julija 2003 nekaj sočutja za ženske - teroristične napadalke. VCIOM je ugotovil, da je štiriinosemdeset odstotkov vprašanih Rusov verjelo, da so bile samomorilske napadalke pod nadzorom nekoga drugega, samo tri odstotke pa jih je verjelo, da delujejo samostojno. Podobno so tudi zahodni avtorji krivili ruske akcije in ukrepe za prisilo žensk v terorizem (O'Connor 2007, 96-97).

## **11 ALI JE DELOVANJE ČRNIH VDOV V NESOGLASJU Z VERSKIM PREPRIČANJEM?**

Eden od elementov, ki zavira spremembe v islamskem svetu, je povezanost države in vere. »Teokracija islamskih držav onemogoča kakršno koli preizpraševanje ustreznosti obstoječe družbene ureditve, saj je ta opravičena z naravnim, božjim pravom, ki se mu morajo vernice

in verniki brezpogojno pokoravati. Seveda to velja za osnovna načela islama« (Harcet 2009, 87). Kljub temu pa so med muslimani iz različnih kulturnih in geografskih okolij razlike. Te so povezane z učenjem posameznih pravnih šol in običajev, ki so ostali v veljavi na nekaterih območjih. »Tako na primer John L. Esposito ugotavlja, da se položaj muslimank v posameznih muslimanskih državah razlikuje prav toliko, kolikor se med seboj razlikujejo muslimanske države.« (Esposito v Harcet 2009, 87)

Delovanje ženskih samomorilskih napadalk je bilo do pred kratkim jasen pokazatelj posvetnega terorizma, vendar pa so razlike med »sekularnim« in »verskim« v zvezi s tem vedno bolj zabrisane. Pripravljenost fundamentalističnih islamskih organizacij za vključevanje žensk v samomorilskih operacijah je v nasprotju tako z načeli vere kot tudi s tradicionalnimi družbenimi normami, ki prepovedujejo udeležbo žensk v »moških« dejavnostih. Ta nasprotja so bila predmet razprave številnih verskih pooblaščenecv za dodelitev legalne odobritve samomorov, ki jih izvajajo verske teroristične organizacije (Schweitzer 2003). Pri izbiri med verskimi zahtevami in konkretnimi potrebami so verske oblasti, ki podpirajo samomorilske napade, predvidljivo našle ustrezne pravne utemeljitve, ki omogočajo sodelovanje žensk v samomorilskih misijah.

V času vojn in konfliktov lahko pomanjkanje in nujnost postaneta bolj pomembna kot tradicionalne ovire ženskega sodelovanja v javnem življenju. V nekaterih družbah nadzor nad ženskami izgubi moč kot posledica konflikta, ki poziva k njihovi bolj očitni politični udeležbi (Mahan in Griset 2008, 247). »Ženska učinkovitost lahko prepriča teroristične voditelje, da upoštevajo inovacijo kot način pridobivanja strateške prednosti pred njihovimi nasprotniki.« (Cunningham v Mahan in Griset 2008, 247)

Za travmatizirano žensko, ki je nemirna, nadlegovana in oropana družinskih članov, je mučeništvo najbolj častna izbira. »Ženska, ki je odtujena, depresivna, agresivna, razdražljiva ali dehumanizirana s travmatsko izkušnjo, išče odgovore za lastno rehumanizacijo: da bi še enkrat resnično pripadala in da bi našla pomen sredi bolečin in velikih grozot« (Ness 2008, 117). Vse to ji ponuja organizacija, vendar samo za kratek čas, saj ugodje plača s svojim življenjem.

Klasična muslimanska pravna literatura vsebuje zelo malo gradiva o vprašanju žensk, ki sodelujejo v džihadu. Od začetka 90-ih pa so muslimanski avtorji, ki so pisali o džihadu, redno vključevali tudi ženske bojevnice. Eden najbolj impresivnih pisateljev je najbrž Muhammad Khayr Haykal. Ta razlikuje med dvema tipoma džihada: džihad kot fard kifaya (obveznost džihada zadeva le del muslimanske skupnosti) in džihad kot fard `ayn (obveznost džihada zadeva vsakega posameznika muslimanske skupnosti) (Haykal v Cook 2005, 378-

379). V državah, ki prakticirajo fard kifayo, nobeni ženski ni treba obvezno sodelovati v boju, morajo pa imeti možnost prostovoljnega sodelovanja; pod pogoji fard `ayna so ženske dolžne sodelovati v boju.

Radikalni muslimani, povezani s Čečenijo, so prav tako raziskali možnost ženskega bojevanja. Čečenski konflikt z Rusijo je bil tisti, v katerem so bile ženske najbolj tesno povezane z dejanskim bojevanjem. Raziskovalci so prišli do manj revolucionarnega zaključka kot Haykal. Na podlagi klasičnega gradiva ugotavljajo, da imajo ženske podporno vlogo naj se torej ne bi dejansko bojevale, razen če niso vpoklicane. »Stanje v Ummahu<sup>12</sup> še ni tako kritično, da bi bile sestre pozvane k bojevanju. Tistim ženskam, ki se bojevanju želijo priključiti prostovoljno, da bi jih nagradil Alah, se svetuje, da se ne vključijo, razen če jih ne vpokliče sam vodja džihada« (Cook 2005, 379). Vzgajanje »mudžahedinskih« otrok, zdravniška pomoč bojevnikom, spodbujanje, molitev ipd. so po naravi tradicionalna opravila.

Čečenski separatisti, nacionalni ali radikalni, so »lansirali« več samomorilskih napadalk kot katera koli druga muslimanska država. Fatwa,<sup>13</sup> ki se je oblikovala za legitimizacijo samomorilskih napadov žensk, pa je izrazito dvoumna. Junija 2000 je Hava Barajeva, bližnja sorodnica nekaj pomembnih čečenskih poveljnikov, zapeljala VBIED (tovornjak) v vojaško bazo ruskih specialnih enot in ubila sedemindvajset ljudi. Ta dogodek je povzročil nastanek dela »Islamsko odločanje o dopustnosti mučeniških operacij: Je Hava Barajeva storila samomor ali je dosegla mučeništvo?«<sup>14</sup> To je od tedaj eden glavnih dokumentov, ki jih uporabljajo radikalni muslimani za dokazovanje, da so mučeniške operacije v skladu z muslimanskim pravom. Ironija je v tem, da »žensko sodelovanje v džihadu v fatwi ni omenjeno niti enkrat; najverjetneje zato, ker jo je napisal svet učenjakov z Arabskega polotoka; ti niso želeli razmišljati o implikacijah žensk, ki sodelujejo v mučeniških operacijah.« (Cook 2005, 380)

Samomorilske napadalke niso bile inovacija džihadistov. Politika prve ženske samomorilske napadalke je bila nedvomno sekularna. Džihadisti so jih začeli uporabljati šele potem, ko je bila njihova učinkovitost dokazana s strani neislamskih teroristov (Keneddy 2008). »Islam je postal za čečenske upornike v tem konfliktu močna sila in skozi instrumentalistično interpretacijo islama opravičil uporabo samomorilskega terorizma.« (Manekas 2005, 32)

---

<sup>12</sup> Muslimanska skupnost.

<sup>13</sup> Fatwa je v islamski veri versko mnenje o islamskem pravu, ki ga izda islamski učenjak. Pri sunitih je nezavezujoča, medtem ko je pri šiitih lahko za posameznika zavezujoča, odvisno od njegove povezave z učenjakom (Wikipedia 2010b).

<sup>14</sup> Dokument je dostopen prek: <http://www.religioscope.com/pdf/martyrdom.pdf>.

Na organizacijski ravni sponzorji ponujajo različna sredstva: urjenje, skupinsko dinamiko in pogosto tudi ideologijo, ki podpira teroristična dejanja. V primeru črnih vdov pa ta ideologija ni izključno rezultat teroristične skupine, ampak je produkt širšega socialnega okolja. Vahabizem kot čečenska teroristična ideologija je v vojaški obliki kot ideološka podpora, ki je sicer ideološko povezana z globalnim džihadom, toda »fino uglašena tako, da ustreza lokalnim okoliščinam.« (Speckhard in Akhmedova 2005b, 9)

## 12 DRUŽBENA PODPORA ČRNIM VDOVAM

V Čečeniji je bilo zaznati zelo nizko podporo samomorilskim napadalcem, tako moškim kot ženskam. Čeprav je celotna čečenska populacija doživela opustošenje po vojni in kršenje človekovih pravic, še vedno verjamejo v civilno družbo in upajo na mir; od terorizma ne pričakujejo dobrih rezultatov in obsojajo teroristične skupine.

Od štiriintrideset čečenskih ožjih prijateljev in družinskih članov črnih vdov jih je enaindvajset odstotkov (7/34) izrazilo sočutje do teroristov, triindvajset odstotkov (8/34) jih ni izrazilo sočutja, so pa izrazili razumevanje do njihovih motivov; štiriinštirideset odstotkov (15/34) jih je menilo, da so samomorilce izkoristile teroristične organizacije in/ali FSB; dvanajst odstotkov (4/34) je kritiziralo samomorilske napade. Devetinpetdeset odstotkov vprašanih je spontano izrazilo sočutje do talcev črnih vdov (Speckhard in Akhmedova 2005a, 75). V Čečeniji ni javnih družbenih praznovanj, ki bi potekala po samomorilskem napadu. Prav tako ni na javnih mestih plakatov ali drugih oznak časti, ki bi samomorilskega terorista označili kot nacionalnega ali verskega junaka (Speckhard in Akhmedova 2005b, 10). Take proslave bi lahko v Čečeniji potekale daleč stran od ruske navzočnosti, na primer v terorističnih kampih za usposabljanje. Edino v primeru Have Barajeve je nastala pesem v njen spomin. Naslov pesmi je Samožrtvovanje (Hava Barajeva).<sup>15</sup> Avtor in izvajalec pesmi je Timur Mucurajev, Čečen; njegove pesmi slavijo čečensko neodvisnost. Med mladimi je bila pesem zelo popularna.

---

<sup>15</sup> Besedilo pesmi je dostopno prek: <http://sobar.org/audio/mucuraev.htm>.



## 13 ZGODBA ČRNE VDOVE: ZAREMA MUŽAHOJEVA

Zarema Mužahojeva ni tipična samomorilska čečenska bombna napadalka, je pa še vedno živa. Ujeta je bila pri poskusu samomorilskega bombnega napada v Moskvi in od tedaj je v zaporu. Zaradi njenega ponesrečenega poskusa je o Zaremi znanega več kot pa o vseh njenih predhodnicah. Imela je priložnost, da pove svojo zgodbo v ruskih medijih, sicer nikoli v neposrednih intervjujih, ampak le prek poročil policije.

Dne 11. julija 2003 se je Zarema poskušala razstreliti v obljudeni restavraciji v središču Moskve. Njen poskus je bil neuspešen. Varnostniki so ji preprečili napad. »Ženska je očitno postala nervozna in začela groziti varnostnikom, da bo razstrelila restavracijo« (Dougherty v CNN 2004). Varnostniki so ji zaplenili torbo, jo odnesli stran in jo do prihoda članov FSB pokrili z neprebojnimi jopiči. Prizadevanje, da bi bombo detonirali z uporabo robota in vodnega topa, je bilo neuspešno. Strokovnjak za razstreliva je bil ubit, ko je kasneje skušal detonirati bombo, ki pa je eksplodirala.

Slika 13.1: 30. januar 2004. Zarema Mužahojeva v objektu za pridržanje Lefortovo, v prostoru za zaslišanje.



Vir: MKRU (2010).

Zaremina pot k samomorilskemu napadu se je začela, ko so jo pri starosti desetih mesecev poslali živeti k starim staršem v Ačhoj-Martan (Groskop 2004). Njen oče, ki je delal v oddaljeni Sibiriji, je umrl v gradbeni nesreči, ko je bila Zarema stara sedem let. Njena mati je ni hotela videti. Zarema je zanosila in se poročila zelo mlada, stara devetnajst let. Po dveh mesecih so njenega moža ustrelili, vendar ne zaradi vojne, ki je divjala, ampak zaradi poslovnega spora (Stephen 2004). Kot vdova se je bila po čečenski tradiciji dolžna vrniti k moževi družini, kar je kasneje opisala kot suženjstvo. Možev brat ji je vzel petletno hčerko z namenom, da bi jo vzgojil sam (Lagunina 2006). Prosila je stare starše, ali se lahko vrne k njima. Strinjala sta se, vendar sta rekla, da ne moreta sprejeti njene hčerke, ker nimata dovolj prihodkov. Kot mati samohranilka ni imela nobene možnosti, da bi našla delo ali prostor za življenje v vasi, ki je bila že opustošena zaradi vojne. Zarema je od moževe družine pobegnila sama, vedoč, da ji nikoli ne bodo dovolili skrbništva nad hčerko. Odšla je k starim staršem, jima ukradla nakit in ga prodala za 600 USD (Stephen 2004). Za preživetje si je sposojala tudi denar (Groskop 2004). Ko se je dokopala do denarja, je odšla po hčerko s pretvezo, da jo bo videla še zadnjič. Z njo je pobegnila na lokalno letališče v upanju, da bosta odleteli v Moskvo in živeli pri teti. Vendar pa je Zarema naredila veliko napako, ko je pred odhodom napisala pismo, v katerem je pojasnila svoje namere. Na letališču so ju prestregli in ustavili sorodniki, jo zvezli nazaj domov in ju znova ločili.

Tako osramočeni pred družino ji je bilo kasneje ponujeno, da se odkupi s samomorilskim napadom. S smrtjo v imenu Alaha bi ji omogočen vstop v raj kot devici (Lagunina 2006). Prijateljica ji je ponudila pomoč in ji obljubila, da bo odplačala dolgove, vrnila njenim starim staršem denar in poskrbela za njeno hčerko. Vse, kar je zahtevala v zameno, je, da izbere pravo pot do Alaha (Vinogradova v Zedalis 2004, 10). Čečenski uporniki so jo za mesec dni odpeljali v gore, kjer je spoznala vodjo upornikov, Basajeva. Zarema mu je rekla, da hoče biti samomorilska napadalka, ker je slišala, da mučeniki dobijo 1000 USD, kar bi zadostovalo za poplačilo starim staršem in očiščenje njene sramote. Basajev ji je pojasnil, da to ni pravi razlog za smrt (Stephen 2004). Vseeno je ostala in se spoprijateljila z enim od upornikov, ki ga je prepričala, pa tudi druge, da so njene namere, da postane mučenica, resne. Upornikom je kuhala, jim prala, vsak dan molila in poslušala zgodbe o krutih ruskih vojakih v Čečeniji (Vinogradova v Zedalis 2004, 10).

Junija 2003 so jo poslali na misijo, ki pa je ni uspešno opravila. Razstreliti bi se morala na avtobusu, ki je prevažal ruske pilote okoli zračne baze Mozdok. Za pogum so ji uporniki dali literaturo o mučeništvu in pomirjevala. Opasali so jo z dvema samomorilskima pasovoma, da je bila videti kot nosečnica. Rekli so ji, naj počaka na avtobusni postaji. Avtobus

je pripeljal, Zarema pa je bila zmedena in bilo ji je slabo. Odločila se je, da noče umreti. Sedla je na tla in eden od pilotov jo je začel tolažiti (Stephen 2004). Njena slabost je bila tokrat izgovor za nedokončanje misije.

Približno mesec dni kasneje je Zarema odšla v Moskvo.<sup>16</sup> Nastanila se je v varni hiši, kjer je živela še z dvema črnima vdovoma, ki sta se 5. julija 2003 razstrelili sredi množice najstnikov na rok festivalu v Tušinu blizu Moskve. Zdaj je bila na vrsti Zarema. Štiri dni po napadu na rokovskem festivalu so ji dali kavbojke, kratko majico, čepico in prenosni telefon, da bi se bolje pomešala med množico mladih v Moskvi (Stephen 2004). Vzela je nekaj pomirjeval in črno torbo z razstrelivom ter se s taksijem odpeljala do restavracije na prometni ulici Tverskaja. Takrat jo je zgrabila panika. Vse od neuspeha v Mozdoku je bila Zarema odločena, da noče umreti. Tisti, ki so jo poslali na misijo, so jo pred odhodom opozorili, da jo bo nekdo veskozi opazoval. Če se ne bo hotela razstreliti sama, bo nekdo bombo sprožil z daljinskim upravljalnikom. Zarema se je zelo počasi pomikala po ulici in zavlačevala. Potem je zelo očitno odstranila varnostni zatič s sprožilca bombe v upanju, da jo bo videl tisti, ki naj bi jo veskozi opazoval. Počasi je šla proti restavraciji čez cesto. Zdaj ni imela več izgovorov. Nepremično je sedela na stolu in opazila, da jo gledajo trije moški. Pokazala jim je jezik, nato pa se jim je nasmehnila. Moški so vstali in odšli proti njej. Eden jo je vprašal, ali je Rusinja, drugi pa, kaj ima v torbi. Povedala jim je, da ima bombo, odprla torbo in jim pokazala. Moški so stopili par korakov nazaj in začeli kričati nanjo, naj zapusti prostor. Zarema je vstala, se obrnila in odšla na ulico. Dva moška sta ji sledila, tretji pa je poklical pomoč. Bomba se ni sprožila; ves čas namreč ni bilo nobenega opazovalca z daljinskim upravljalnikom.

---

<sup>16</sup> Tukaj se je pojavila zgodba o Črni Fatimi, opisana v poglavju 10.3. Zarema se je pozneje s svojimi izjavami diskreditirala sama in priznala, da je o Črni Fatimi lagala. To pa je očitno tudi iz dejstva, da Zaremina bomba ni eksplodirala. Če bi Črna Fatima dejansko obstajala, je zelo verjetno, da Zaremi ne bi uspelo ne samo odložiti torbe, ampak je tudi ne zapustiti, ker bi bomba bila sprožena z daljinskim upravljalnikom.

## 14 SKLEP

V diplomskem delu sem se osredotočila na odkrivanje izkušenj žensk v Čečeniji v zadnjih desetih letih, da bi pridobila vpogled v kontekst, v katerem so se nekatere čečenske ženske odločile, da postanejo samomorilske napadalke. Pri obravnavi črnih vdov postane zato pomembna opredelitev terorističnih organizacij in njihove ideologije, predvsem pa opredelitev družbenega ozadja, ki je omogočilo nastanek in razvoj tega fenomena. Težko je posploševati med vsemi primeri, ker je pojav novejši, napadov pa je malo. Prvič: ni dovolj raziskav na to temo, in drugič: velikosti vzorcev so premajhne za učinkovito generalizacijo.

Črne vdove so postale jasne politične akterke po mnogih letih življenjske ogroženosti, nevzdržnih življenjskih razmer, izgub in pomanjkanja, skratka po izkušnjah obeh vojn. Te ženske so svojo osebno izkušnjo dvignile na raven javnega izražanja prek samožrtvovanja, s čimer so zrušile javno/zasebno in politično/nepolitično dihotomijo. Medtem ko so izražale jezo in sovraštvo proti Rusom, so zasedle novo, prej izključno moško vlogo samomorilskih napadalcev.

Na začetku diplomskega dela sem postavila štiri hipoteze. Prva od njih se glasi: Splošno poimenovanje črne vdove ni ustrezno, ker udeleženske niso le vdove, ki se maščujejo za smrt svojih mož.

Iz pridobljenih informacij in končnih rezultatov lahko z gotovostjo potrdim to hipotezo. Črne vdove so lahko čečenske matere, ki so izgubile vso družino zaradi ruskih morilcev; ali čečenska dekleta, ki iščejo maščevanje za oskrunjeno čast in se raje žrtvujejo kot pa živijo v sramoti; ali čečenske vdove, ki so se odločile opozoriti, da vojna še ni končana, kljub prizadevanju ruskih oblasti, da prikrijejo iztrebljanje celotnega naroda. Demografski podatki v podpoglavju 6.1 jasno ponazarjajo, da je od šestindvajsetih črnih vdov v raziskovalnem vzorcu Speckhardove in Akhmedove bilo dejansko le pet vdovelih.

Druga hipoteza se glasi: Črne vdove se za samomorilske napade ne odločajo le prostovoljno, ampak so vanje tudi prisiljene.

Generalizirano gledano se črne vdove za samomorilske napade odločajo prostovoljno. Hipotezo lahko potrdim le delno, na podlagi treh primerov, v katerih so vidni dokazi prisile (tj. zombifikacije): sestra, ki jo je brat silil v samomorilski napad, vendar se mu je uprla in poiskala pomoč; dekle, ki jo je njen fant ukanil tako, da je nevede nosila bombo; in žrtve incesta, ki je resno razmišljala, da postane samomorilska napadalka za časten izhod iz nevzdržnega položaja. Ruske oblasti so sicer namigovala na to, da so bile ženske v napade

prisiljene, da so jim čečenski teroristi prali možgane in so bile celo prisilno drogirane. Podporo za to teorijo je dala Zarema Mužahojeva s svojo zgodbo o Črni Fatimi in njenem pomarančnem soku, vendar je kasneje priznala, da si je to zgodbo izmislila. Na splošno so ruski uradniki skušali diskreditirati čečenske skrajneže z uporabo treh metod: z legendo o Črni Fatimi, z zombifikacijo čečenskih žensk in s tujim vplivom, zlasti z islamizacijo konflikta.

Tretja hipoteza se glasi: Črne vdove ne delujejo na globalni ravni, ampak so osredotočene le na ogrožanje nacionalne varnosti Ruske federacije.

Tudi tretjo hipotezo lahko z gotovostjo potrdim. Iz tabele 7.1 je jasno razvidno, da je bilo vseh šestindvajset napadov črnih vdov izvedenih na območju Rusije (južna ruska regija in Moskva) in Čečenije. V primerjavi s Čečenijo, kjer so bile tarče vojaške baze in vladni prostori, so črne vdove v Rusiji napadale tudi civilna mesta.

Četrta hipoteza se glasi: Črne vdove nimajo lastne značilne organizacijske oblike, ampak so predvsem del drugih terorističnih organizacij, ki jih izrabljajo za doseganje svojih ciljev.

Precej jasno je, da črne vdove kot organizacija nimajo trdne zasnove. Brigada črnih vdov, če sploh obstaja, ne funkcioniira na lastnih zamislih in načrtovanju. Črne vdove so vsekakor del nečesa večjega, večje organizacije. Po pridobljenih podatkih lahko potrdim tudi četrto hipotezo. Črne vdove so se v teroristične organizacije pretežno samorekrutirale, kjer pa so bile nato še dodatno motivirane in opremljene za misije. Za večino napadov sta odgovornost prevzeli IIPB in Riyad us-Saliheyn. Šamil Basajev je celo izjavil, da jih je okoli petdeset izuril sam. Obstaja pa tudi primer, ko je napadalka izvedla misijo popolnoma samostojno. Novembra 2001 ni za napad z ročno bombo, ki ga je izvedla Luiza Gazujeva, nihče prevzel odgovornosti. To je edini primer, da je črna vdova sodelovala sama. V vseh drugih primerih so indici, ki kažejo na dobro organizirane akcije terorističnih organizacij.

Čečenske skupine ostajajo dosledno hierarhične in na splošno omejujejo vlogo žensk. Prejšnji primeri sodelovanja žensk v separatističnih skupinah izpostavljajo vrsto operativnih vlog za ženske: bojevanje, vohunjenje, ostrostrelstvo in podporne aktivnosti. Črne vdove imajo zgolj operativno vlogo; na vodilnem mestu so še vedno moški, ki poveljujejo. Zdi se, da so črne vdove ena najbolj skrajnih oblik izkoriščanja žensk. Črne vdove postanejo objektivizirane, tudi če same mislijo, da je njihova izbira subjektivna. Skozi sprejemanje svojega poslanstva in prostovoljnega javljanja za samomorilske bombne napade pridobijo status predmeta. Ko se strinjajo, da gredo na misijo, postanejo orožje v rokah članov terorističnih organizacij.

Razlogi za sodelovanje črnih vdov v smrtonosnih napadih se močno razlikujejo od primera do primera, in sicer glede na povezanost in prepletenost dejavnikov v ozadju. Vsaka posameznica je imela edinstveno izkušnjo. Islamski fundamenatalizem je tu zgolj ideološka podpora, prilagojena lokalnim okoliščinam za legitimizacijo ženskih samomorilskih napadov.

Bombe so se vedno izkazale za idealno orožje teroristov in šibkih nasproti veliko močnejšim nasprotnikom. Glavna točka v tej celotni grozljivi situaciji je, da eksplozije niso ročno delo temnih instinktov, ampak imajo precej racionalno logiko. To je logika, ki prihaja iz najhujših vojnih zločinov, ki so jih ruske vojaške sile zagrešile v Čečeniji. Čeprav je vera postala glavni »najemnik« samomorilskega terorizma čečenskih uporniških skupin, je pomembno upoštevati, da je osnovni cilj, za katerega se borijo že toliko let, neodvisnost od Rusije in lastna država.

## LITERATURA

1. Abdullaev, Nabi. 2008. *Unraveling Chechen "Black Widows"*. Dostopno prek: <http://studies.agentura.ru/english/library/suicide/> (15. februar 2010).
2. Allison, Fiona. 2009. *Russia and Chechnya in the 20th Century: A Brief History of the Political and Military Conflicts*. Dostopno prek: [http://russian-ukrainian-belarus-history.suite101.com/article.cfm/russian\\_and\\_chechnya\\_in\\_the\\_20th\\_century](http://russian-ukrainian-belarus-history.suite101.com/article.cfm/russian_and_chechnya_in_the_20th_century) (12. januar 2010).
3. BBC. 2010a. Regions and territories: Chechnya. Dostopno prek: [http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country\\_profiles/2565049.stm](http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/2565049.stm) (5. november 2009).
4. --- 2010b. Moscow Metro hit by deadly suicide bombings. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8592190.stm> (30. marec 2010).
5. Beyler, Clara. 2003. *Messengers of Death - Female Suicide Bombers*. Dostopno prek: <http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/94/currentpage/21/Default.aspx> (15. februar 2010).
6. Bloom, Mia. 2006. *Female Suicide Bombers: A Global Trend*. Dostopno prek: <http://www.iiss.org/conferences/counter-terrorism-series/female-suicide-bombing-and-europe/> (5. november 2009).
7. Britton, Vickie. 2009. Female Murderers and Serial Killers by Category. *Suite101.com*, 23. oktober. Dostopno prek: [http://clinical-psychology.suite101.com/article.cfm/female\\_serial\\_killers\\_by\\_type\\_or\\_category%20%2827](http://clinical-psychology.suite101.com/article.cfm/female_serial_killers_by_type_or_category%20%2827) (27. februar 2010).
8. CNN. 2004. Moscow blast kills bomb expert. Dostopno prek: <http://www.cnn.com/2003/WORLD/europe/07/10/moscow.bomb/index.html> (20. februar 2010).
9. Cohen, Hope, ur. 2008. *Nova enciklopedija orožja : orožje skozi tisočletja : enciklopedija orožja od leta 5000 pr. n. št. do 21. stoletja*. Radomlje: Defensor.
10. Cook, David. 2005. Women Fighting in Jihad? *Studies in conflict and terrorism* 28 (5): 375-384.
11. Cunningham, Karla J. 2007. Countering Female Terrorism. *Studies in conflict and terrorism* 30 (2): 113-129.
12. Davis, Mike. 2009. *Budov voz: kratka zgodovina avtomobila bombe*. Ljubljana: Maska.

13. Dronzina, Tatyana in Vadim Astashin. 2007. Chechen female suicide bombers. *Journal of Human Security* 3 (10). Dostopno prek: <http://search.informit.com.au/fullText;dn=769485220797389;res=IELHSS> (5. november 2009).
14. Dupuy, Trevor N., ur. 1993. *International Military and Defense Encyclopedia*. Volume 6. Washington: Brassey's Inc.
15. Eski, B. 2003. Propagandistic failure of the Kremlin. *Kavkaz-Center*, 17. september. Dostopno prek: <http://kavkazcenter.com/eng/content/2003/09/17/1671.shtml> (25. november 2009).
16. Frelj, Polona. 2008. Vladikavkaz pretresel samomorilski napad. *Delo*, 7. november. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/70510> (5. februar 2010).
17. Ganor, Boaz. 2000. *Suicide Terrorism: an Overview*. Dostopno prek: <http://212.150.54.123/articles/articlelet.cfm?articleid=128> (16. november 2009).
18. Groskop, Viv. 2004. Chechnya's deadly "black widows". *NewStatesman*, 6. september. Dostopno prek: <http://www.newstatesman.com/200409060023> (5. november 2009).
19. Haralambos, Michael in Martin Holborn. 1999. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
20. Harcet, Marjana. 2007. *Alahove neveste: med podrejenostjo in avtonomijo*. Ljubljana: Fakulteta za podiplomski humanistični študij.
21. INFOSEC Technologies, LLC. 2008. *WMDs*. Dostopno prek: <http://www.infosec-technologies.com/> (7. januar 2010).
22. Kambara, Kenneth M. 2009. Sarkozy, Feminism & the Burqa. *Contexts*, 24. junij. Dostopno prek: <http://contexts.org/thickculture/2009/06/24/sarkozy-feminism-the-burqa/> (7. december 2009).
23. Kurz, Robert W. in Charles K. Bartles. 2007. Chechen Suicide Bombers. *Journal of Slavic Military Studies* 20 (4). Dostopno prek: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf&AD=ADA477845> (15. november 2009).
24. Lagunina, Irina. 2006. Russia: Nord-Ost Anniversary Recalls Ascent Of Suicide Bomber. *Radio Free Europe*, 27. oktober. Dostopno prek: <http://www.rferl.org/content/article/1072365.html> (5. januar 2010).
25. Mahan, Sue in Pamala L. Griset. 2008. *Terrorism in perspective*. Los Angeles: Sage.
26. Manekas, Jillian. 2005. *The Invisible Enemy: Suicide Terrorism in Chechnya and Sri Lanka*. Dostopno prek: <http://fletcher.tufts.edu/research/2006/Manekas.pdf> (7. januar 2010).



27. Manoharan, N. 2003. *Suicide Terrorism: An Historical Account*. Dostopno prek: <http://ipcs.org/article/suicide-terrorism/suicide-terrorism-an-historical-account-925.html> (17. november 2009).
28. Maskaliunaite, Asta. 2002. Defining Terrorism in the Political and Academic Discourse. *Baltic Defense Review* 2 (8). Dostopno prek: <http://www.bdcoll.ee/fileadmin/docs/bdreview/bdr-2002-8-04.pdf> (4. januar 2010).
29. Mir, Hamid. 2004. 'Black Widows' behind Beslan tragedy. *Rediff*, 8. september. Dostopno prek: <http://www.rediff.com/news/2004/sep/08spec1.htm> (8. marec 2010).
30. MKRU. 2009. ЖИВЫХ СМЕРТНИЦ НЕ БЫВАЕТ. Dostopno prek: [http://www.mk.ru/social/article/2009/06/25/307928\\_zhivyyih-smertnits-ne-byivaet.html](http://www.mk.ru/social/article/2009/06/25/307928_zhivyyih-smertnits-ne-byivaet.html) (20. februar 2010).
31. Myers, Steven Lee. 2004. From Dismal Chechnya, Women Turn to Bombs. *The New York Times*, 10. september. Dostopno prek: [http://www.nytimes.com/2004/09/10/international/europe/10chechnya.html?\\_r=1](http://www.nytimes.com/2004/09/10/international/europe/10chechnya.html?_r=1) (25. november 2009).
32. Ness, Cindy D. 2008. ***Female terrorism and militancy: agency, utility, and organization***. Routledge: Taylor & Francis Group. Dostopno prek: Google Books.
33. O'Connor, Alisa Stack. 2007. Picked last. Women and terrorism. *Joint Force Quarterly* 44 (1). Dostopno prek: [http://www.ndu.edu/inss/Press/jfq\\_pages/editions/i44/28.pdf](http://www.ndu.edu/inss/Press/jfq_pages/editions/i44/28.pdf) (27. februar 2010).
34. *Otago Daily Times*. 2009. Deadly blast as Clinton visits Pakistan. Dostopno prek: <http://www.odt.co.nz/news/world/79968/deadly-blast-clinton-visits-pakistan> (2. marec 2010).
35. Pape, Robert A. 2005. *Dying to win: The strategic Logic of Suicide Terrorism*. New York: Random House.
36. Parfitt, Tom. 2003. Meet Black Fatima-she programmes women to kill. *Telegraph*, 20. julij. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/1436622/Meet-Black-Fatima-she-programmes-women-to-kill.html> (5. november 2009).
37. Pavič, Lojze. 2007. *Motivacijski in psihosocialni vidiki sodobnega samomorilskega terorizma*. Ljubljana: FDV. Dostopno prek: [http://dk.fdv.uni-lj.si/specialistica/pdfs/spec\\_Pavic-Lojze.PDF](http://dk.fdv.uni-lj.si/specialistica/pdfs/spec_Pavic-Lojze.PDF) (15. december 2009).
38. --- 2009. *Terorizem smo ljudje: kako razumeti sodoben samomorilski terorizem*. Radovljica: Didakta.

39. Prezelj, Iztok. 2006. Teroristično ogrožanje nacionalne varnosti Republike Slovenije. *Ujma* (20): 177-181. Dostopno prek: <http://www.sos112.si/slo/tdocs/ujma/2006/prezelj.pdf> (15. december 2009).
40. Prophet of Doom. 2006. *Shamil Basayev Brigades*. Dostopno prek: [http://prophetofdoom.net/Islamic\\_Clubs\\_Shamil\\_Basayev\\_Brigades](http://prophetofdoom.net/Islamic_Clubs_Shamil_Basayev_Brigades).Islam (5. februar 2010).
41. Red Hat Publishing Company, Inc. 2010. *First responder critical incident guide*. Dostopno prek: <http://www.redhatpub.com/page1/page3/page3.html> (2. marec 2010).
42. RTV SLO. 2009. 15 let od začetka vojne, ki je bila »popolna norost«. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/15-let-od-zacetka-vojne-ki-je-bila-popolna-norost/> 218943 (12. januar 2010).
43. Sadulayev, Musa. 2009. Female Suicide Bomber Injures 6 in Chechnya. *ABC News*, 16. september. Dostopno prek: <http://abcnews.go.com/International/wireStory?id=8587870> (20. februar 2010).
44. Schweitzer, Yoram. 2004. Female Suicide Bombers For God. *Tel Aviv Notes*, 9. oktober. Dostopno prek: [http://www.e-prism.org/images/female\\_suicide\\_bomber\\_tel\\_Aviv\\_Note\\_88.doc](http://www.e-prism.org/images/female_suicide_bomber_tel_Aviv_Note_88.doc) (7. december 2009).
45. Shapiro, Benjamin. 2009. Ingush President wounded as Caucasus Emirate revives martyrdom operations. *The Long War Journal*, 22. junij. Dostopno prek: [http://www.longwarjournal.org/archives/2009/06/caucasus\\_jihad\\_reviv.php](http://www.longwarjournal.org/archives/2009/06/caucasus_jihad_reviv.php) (20. februar 2010).
46. Speckhard, Anne in Khapta Akhmedova. 2005a. *Black Widows: The Chechen Female Suicide Terrorists*. Dostopno prek: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0C54E3B3-1E9C-BE1E-2C24-A6A8C7060233&lng=en&id=91164> (5. november 2009).
47. --- 2005b. *The Making of a Martyr: Chechen Suicide Terrorism*. Dostopno prek: [http://www.annespeckhard.com/publications/Making\\_Martyr.pdf](http://www.annespeckhard.com/publications/Making_Martyr.pdf) (5. november 2009).
48. START. 2010. *Black widows*. Dostopno prek: [http://www.start.umd.edu/start/data/tops/terrorist\\_organization\\_profile.asp?id=3971](http://www.start.umd.edu/start/data/tops/terrorist_organization_profile.asp?id=3971) (5. november 2009)
49. Stephen, Chris. 2004. The Black Widows of Chechnya. *Scotsman News*, 17. september. Dostopno prek: <http://news.scotsman.com/chechnya/The-Black-Widows-of-Chechnya.2564759.jp> (20. februar 2010).
50. Wikipedia. 2010a. *C-4 (explosive)*. Dostopno prek: [http://en.wikipedia.org/wiki/C-4\\_%28explosive%29](http://en.wikipedia.org/wiki/C-4_%28explosive%29) (7. januar 2010).

51. --- 2010b. *Fatwa*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Fatw%C4%81> (20. februar 2010).
52. Združeni narodi. Generalni sekretar. 2005. *Secretary-General Kofi Annan Launches Global Strategy Against Terrorism in Madrid*. SG/2095. Sporočilo za javnost, 10. marec. Dostopno prek: <http://www.un.org/News/Press/docs/2005/sg2095.doc.htm> (3. januar 2010).
53. Zedalis, Debra D. 2004. *Female Suicide Bombers*. Dostopno prek: [www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB408.pdf](http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB408.pdf) (5. november 2009).